

Marin Držić

Tirena

eLektire.skole.hr

SADRŽAJ

Posveta	4
PROLOG	5
PRVI AT	13
DRUGI AT	25
TRETI AT	42
AT ČETVRTI	53
AT PETI	68
Tužba Ljubmira od komedije <i>Tirene</i> .	79
Prolog drugi komedije prikazane u Držić na piru.	81
RJEČNIK	90

Imena

TIRENA, vila

LJUBMIR, pastir

KUPIDO

Iz neba glas

SATIR

REMETA

VUČETA

OBRAD

LJUBENKO

RADMILO

RADAT

MILJENKO, Vlašić

STOJNA, mati Miljenkova

DRAGIĆ, sin Radatov

*Svitlomu i uzvišenomu vlastelinu
Maru Makulji Puciću
Marin Držić.¹*

Budući, gospodine Maro, vridni vlasteline, plemenita krvi, srčani prijatelju, od mnogih moljen bio da komediju *Tirenu* (koju ovo minuto vrime, za ne stat zaludu, složih i za arajdat prijatelje prikazah) dam na svitlos, i budući se rodio naravi za poslužiti i pogoditi svakomu u stvari razložite, nije mi se moglo smanje neg njih volju učiniti², i najliše, er ova ista komedija³ bijaše jure u rukah od nekijeh ki je davahu svojijem prijateljem ispisovat, kojijem pismom s brjemenom bi ostala (kako i u Rimu Paskvin⁴) bez nosa i bez ruka, razbijena i razdrta, da joj se ne bi znao početak ni svrha⁵. I razmišljajući er bez pomoći od uzvišena gospodina ona bi bila kako lijepa divica bez uresa od svitlih haljina, odlučio sam (uzdavši se u ljubav ku mi si vazda nosio za tvoju⁶ slatku narav kojom si svakomu drag, kako su sve izvrsne stvari drage) rečenu komediju staviti prid tvoje svitlo lice, da ju ti tvojom dobrotom nakitiš, tvojijem razumom uresiš, tvojom plemštinom braniš i kriposti mnogima, kojima sjaš među vlasteli, tvojima družu, kako sunce među zvjezdama. Sada, svitla krvi, hrabreni vlasteline, časti grada Dubrovnika, sinu velikoga vlastelina Dživa Makuljića, koga je svitla vridnos među nami kako sunčani zrak na nebi i na zemlji, primi ju za tvoju dobrotu i sjencom je od tvoje vridnosti pokrij, da ju slana od zlijeh jezika ne oznobi⁷, da ju vitar od nenavidnosti ne povali, da ju magla od neumjeteostva ne obujmi. I ako nije dostojna da ju štiti od takoga vlastelina štiti, dostojna je tvoja kripo da male stvari velike čini; i što je podobno da tvoje uši pase, dostojno je da svak sliša. Ne drugo! Ja, koji sam vazda s velicijem priklonstvom tvojima se kriposti klanjao, sad, humiljeno celivajući ti ruke, s srcem i s dušom na tvoju se službu uvjetujem.

¹ Posveta je tiskana u drugom izdanju Držićeve knjige *Pjesni Marina Držića ujedno stavljene s mnogim družim lijepim stvarmi*, U Bnecijeh, MDCVII, Polak Frana Barilletta, u kojemu je tiskana pjesnikova poezija i drame u stihu (*Tirena, Novela od Stanca, Venere i Adon*).

² *nije mi se moglo smanje neg njih volju učiniti* - nisam mogao drugačije nego im udovoljiti

³ *komedija* - autor ovo djelo tako naziva zato što je namijenjeno prikazivanju na sceni, a razlikuje se od pastirskih ekloga.

⁴ *Paskvin* - Pasquino di Matteo di Montepulciano, talijanski kipar, rođen oko 1425, a njegov se kip nalazi u Rimu na Piazza Pasquino, nedaleko Piazza Navona.

⁵ *početak ni svrha* - takvu su sudbinu, nažalost, imala mnoga djela koja nisu tiskana, kao uostalom i većina Držićevih djela (od kojih neka nisu niti sačuvana).

⁶ *za tvoju* - zbog svoje

⁷ *da ju slana...* - Držića su optuživali za plagiranje Vetranovića, što je Vetranović sam demantirao (*Pjesanca Marinu Držiću u pomoć*).

VUČETA i OBRAD

prolog govore:

VUČETA

Ti li s' toj, Obrade, zla kozokrađice?⁸
Znaš kad mi ukrade dvije jalovice⁹,
tere čtova¹⁰ njima lupeže družinu,
četri dni pak s kima izleža u vinu?¹¹

OBRAD

5 Družbu sam ja gostio i još ću gostiti,
er nisam rđa bio ni vedaš kako ti.
Promijeni vuk dlaku, ali ćud nikada:
prikladan si k raku ki ide nazada.

VUČETA

10 Komu se kažeš¹², haj? Ali te ne znamo?
Ruku mi sjemo daj; nu odakle te imamo¹³?

⁸ Sačuvana su dva prologa *Tirene*, ovaj napisan za prvu izvedbu 1548, i drugi, tiskan također u drugom izdanju *Pjesni Marina Držića* iz 1607. godine, među Držićevim pjesmama pod brojem 27, a napisan za drugu izvedbu *Tirene* godine 1551. U ovom se prologu Vučeta, koji je već živio u Dubrovniku i iskusniji je od Obrada, odnosi prema njemu onako kako će se Obrad, ostavši u Dubrovniku iduće dvije godine, ponašati prema Pribatu u tom drugom prologu.

⁹ *jalovice* - mlada krava, koza ili ovca što još nije bila steona

¹⁰ *tere čtova* - te si počastio

¹¹ *četri dni pak s kima izleža u vinu* - s kojima si se potom četiri dana izležavao pijući

¹² *kažeš* - pretvaraš

¹³ *odakle te imamo?* - odakle stižeš?

OBRAD

Iz doma, brate moj; masaoca ovi mijeh
u lijepo mjesto ovoj, da prodam, donijeh.

VUČETA

Ostavi maslo sad, nu istom obidi
očima ovi grad. Kakav ti se vidi?¹⁴

OBRAD

15 Gizdav si naime¹⁵, Dubrovniče slavni,
danu si ti svime na vidjenje spravn¹⁶.
Diči se tve bitje nebeskim dari svim
kakono prolitje cvijetjem razlicim;
20 viđu¹⁷ te u goju pokojno¹⁸ gdi stojiš,
i jak bubreg u loju gdi se lijepo toviš.

VUČETA

Besjede ostavi! Gdi je mir, tu je Bog,
a život je pravi gdi je pravda i razlog.¹⁹
Ovdi, brate, putnik ima mirno stanje,
ne sumnji zao človik da mu uzme imanje;
25 lupežom lova ni, nî krvnikom stana;
zlo se ovdi i ne sni, milos je zgor dana.

OBRAD

Nut lijepe mladosti, što milo šetaju,
njekôme²⁰ radosti sunčanom svi sjaju.
Do pasa u bradah²¹ starce vidim šetat,
30 da ih je, brate, strah u obraz zagledat.

¹⁴ *vidi* - čini

¹⁵ *naime* - osobito

¹⁶ *danu si ti svime na vidjenje spravn* - dapače, svima si spravan kao uzor

¹⁷ *viđu* - vidim

¹⁸ *pokojno* - mirno

¹⁹ *razlog* - razum, razumnost

²⁰ *njekôme* - nekom

²¹ *do pasa u bradah* - u to su vrijeme stariji Dubrovčani nosili duge brade

VUČETA

A nuti vladikâ²²! Ne vidiš ništa ti?
ljeposti njih slika je li gdi na sviti?²³

OBRAD

Svijetle se njih lica meu lipim gračkami²⁴
jak zvizda danica meu svitlim zvjezdami.

VUČETA

35 Nut što se milo sad ljepotom gizdaju,
grimizom jak zapad a svite njih sjaju.²⁵

OBRAD

Ljepši Bog ki stvori ljeposti tolike,
meu vilam u gori nije njima prilike.

VUČETA

40 Vidiš li ovi grad i vlastele ove?
Po svemu svitu sad dobro ime njih slove.
Istočna gospoda po božjoj milosti
otmanskoga ploda miluju ih dosti;²⁶
i tamo od zapada uz množna gospoda
ljube ih sva sada, - milos im tuj Bog da;
45 razmirja ne imaju na svitu s nikime,
korablje plivaju njih vitrom svakime.

OBRAD

Božji su dari toj, svakoja ki vlada,²⁷
najveći, brate moj, čovjeku ke on da.

²² *vladika* - vlasteoska gospođa, vlastelinka

²³ *na sviti* - na svijetu

²⁴ *njih lica meu lipim gračkami* - njihova lica među građankama, koje su također lijepe

²⁵ *grimizom jak zapad a svite njih sjaju* - njihove haljine sjaju grimiznom bojom kao sunce na zapadu

²⁶ *istočna gospoda ... otmanskoga ploda* - Turci, s kojima su u to doba Dubrovčani bili u dobrim odnosima, plaćajući im danak

²⁷ *svakoja ki vlada* - koji svime vlada

50 Mogu se oni zvat blaženi i čestiti,
 ako budu poznat njih dobro na sviti,
i ako hvaliti Višnjega budu ki
 može umnožiti i uzet dar svaki. -
Ka je ovoj dubrava?²⁸ Ali su i ovd i gore?
 Kô li se gizdava uvrže meu dvore?²⁹

VUČETA

55 Ah, ah, ah, bogme smijeh! Obrade, ovd i se ć'
 nagledat čuda tijeh kijeh vijeku³⁰ vidjet neć':
iz vode će ispliti jedna vil ku Ljubmir
 njeni će ljubiti, vele uzmožan pastir,
60 koga će jedan dan lijepa vil gledati
 gdi hoće žalostan sam sebi smrt dati,
pokli ga ne ljubi (tako će tužan mnit)
 draga svoja ljubi³¹, ka se će na nj smilit,
ka ga će svojome ljubavi darovat,
 uvijeke kojome moć se će blažen zvat.
65 Ma huda nesreća, od slatkoga mira
 koja je zla smeća, donijet će satira,
ki ih će tuj smesti³² i ki će njih rados
 divjome objjesti svrnuti u žalos.
Satir će u taj čas u čudan bijes udrít,
70 kad bude na obraz prilijepe vil pozrit;
Ljubmiru dragu vil hotjeće ugrabit, -
 vila će kako stril iz luka prid njim bit;
satir će ma zaman it za njom po gorah,³³
 slidiv ju noć i dan trajat će u suzah.
75 Vila će pak iskat dragoga Ljubmira;
 Ljubmir će vilu zvat a kleti satira,
koji njih veselje veliku i rados
 u gorko dreselje obrnu i žalos.
Sumnit će tuj Ljubmir da svoju³⁴ dragu vil
80 ne bude zli satir po nesreći osvojil;
svud ga će tim iskat, da mu se osveti,
 š njim se će pak sastat i š njim će boj biti:
satir će udarit stijenom sa svu moć

²⁸ *Ka je ovoj dubrava?* - Scenografiju je činio prikaz šume i gorâ.

²⁹ *Kô li se... dvore* - Kako li se gizdava (dubrava, gore) uvuće među dvore?

³⁰ *vijeku* (uz negaciju) - nikad

³¹ *svoja ljubi* - njegova draga

³² *smesti* - omesti, poremetiti, donijeti im nesreću, *smeću*

³³ *satir će ma zaman it za njom po gorah* - ali će satir uzalud ići za njom po gorama

³⁴ *svoju* - njegovu, Ljubmirovu

85 Ljubmira, - i neće umrit, ma se će prinemoć.
Vila će tuj priti; od gorke tužice
hotjeće umriti, razdrijeće sve³⁵ lice.
Bozi se će smilit, dušu će toj vili
od tijela odilit, da veće ne cvili;
90 pak ju će vratiti na slatki goj i mir,
kad se oporaviti bude tužni Ljubmir.
Mnogo će još tužit i gorcijeh dana proć,
dočim ih sadružiti ljuvena bude môć;
er mnozi lijepu vil ki budu viditi
95 za njom će ljuven stril u srcu ćutiti,
koji će smetati ljuvenu njih rados,
ćim budu iskati sadružiti nje mlados.
I sve se će što t' rijeh govorit u pjesan!

OBRAD

Ah, bože, čudâ kijeh naslušah se u ovi dan!
Sve li se će ovdî toj što kažeš zgoditi?

VUČETA

100 Sve, mili brate moj, sve ćeš sad viditi!
U bolji čas nikad nijesi mogao doć
neg danas u ovi grad, iz koga ć' veseo poč.

OBRAD

Tko toli razuman nađe se ter takoj
postavi u pjesan taj čuda, brate moj?

VUČETA

105 Tko doma ne sidi i ne haje truda,
po svijetu taj vidi i nauči svih čuda.
Hladenac jes jedan tuj blizu kraj gore,
izvire mora van, a teče u more;
"Rijeka"³⁶ se taj zove hladenac medeni,
110 vrhu svih ki slove u gori zeleni.
Vilinji tu je stan i s vencom na glavi
prolitje ljepši dan tuj vodi u slavi;

³⁵ *sve* - svoje

³⁶ *Rijeka* - Rijeka dubrovačka, medeni izvor u kojemu žive vile, muze dubrovačkih pjesnika; Držić ih spominje na više mjesta u svom opusu.

a zemlja na lice ljuveno gledaje³⁷
 razliko cvijetjice iz skuta mu daje.
 115 Tuj jedna dubrava³⁸, Obrade, jes koja
 zlate dunje dava, - toj čudo vidjeh ja;
 čuju se i pjesni tuj, brate, anđelske,
 da duša uzbijesni od slasti tej rajske
 120 Sad jedan mlad djetić³⁹ s tim vilam pri vodi
 stare kuće Držić svu⁴⁰ mladost provodi,
 koga su tej vile od bistra hladenca
 dostojna učinile od lovorna venca,
 ki mu su na glavu stavili za ures,
 da ovu državu proslavi do nebes.
 125 Otajna naravi sva⁴¹ mu odkrivaju,
 ki im bog objavi u vodah da znaju.⁴²
 Taj mladac sad pjesni tej spijeva kraj rike,
 da ljudem duh bijesni od slasti⁴³ tolike.
 Taj stavi u pjesan nesreće Ljubmira
 130 i vile ljuvezan i divjač⁴⁴ satira;
 taj složi čim će sad izabrana mladost
 proslavit ovi grad i puku dat rados.
 I stari njegovi vodu su tuj pili⁴⁵
 odakle je grad ovi i s vilam općili;
 135 svud Džore Držića slove svitlo ime,
 uresna mladića Božjim dari svime.
 Kad mladac spijevaše, jak Orfeo⁴⁶ zvirjenje
 za sobom vođaše i dubja i kamenje.
 Mnogi su još bili pri vodah ki takoj
 140 s vilam su općili u vrime staro toj.
 Gdje Šiško Vlahović ne slove mudrosti,

³⁷ *gledaje* - gledajući

³⁸ *dubrava* - Dubrovnik

³⁹ *mlad djetić* - Marin Držić

⁴⁰ *svu* - svoju

⁴¹ *otajna naravi sva* - sve tajne prirode

⁴² *ki im bog objavi u vodah* - koje im je Bog objavio u vodama

⁴³ *duh bijesni od slasti* - odnosi se na "furor poeticus", platonističko učenje o pjesničkom nadahnuću, prema kojemu je pjesnik u trenutku stvaralačkog zanosa u nekoj vrsti mahnitosti, koja mu dolazi s neba, pa postaje sličan bogu.

⁴⁴ *divjač* - divljina, surovost

⁴⁵ Slijedi pohvala Držićevim uzorima, Džori Držiću (1461-1501) i Šišku Menčetiću Vlahoviću (1457-1527). I njih dvojica su "s vilam općili".

⁴⁶ *Orfeo* - Orfej, mitski pjevač iz Trakije koji je tako divno pjevao da su se zaustavljale ptice i zvijeri da ga slušaju; kada je njegova žena Euridika umrla od zmijinog ugriza, Orfej ju je pokušao izbaviti iz podzemnog svijeta, ali je prekršio uvjet da se neće osvrutati da je vidi prije nego što izađe na površinu, te je ona zauvijek ostala u podzemlju.

toli slavan plemić, meu svitlom mladosti?
Pune su planine, pune su i gore,
polja i ravnine i široko more
145 imena puno je Šiška Vlahovića
vridna čas koji je izbranih mladića.
S tolikom radosti taj mladac spijsavaše,
er svakoj mladosti srca podiraše;
gizdave sve vile lugove ohođahu,
150 stanove svo'e mile, a za njim hođahu.

OBRAD

Je li tko drugi sad u ovoj državi
da takoj ovi grad pjesnima tim slavi?

VUČETA

Mnozi su⁴⁷, Obrade! Među ine jes jedan
remeta svet⁴⁸ sade na školju bogom dan,
155 pričiste tej vile od voda⁴⁹ studenih
koga su obljubile vrh mladac svih inih.
Na školju tuj stoje anđeoski u vas glas
pripijeva i poje Višnjega slavu i čas,
u kom se veseli, liposti koga i moć
160 svakčas već znat želi za već ga slavit moć.
Kad pjesni ljuvene taj spijsava kraj mora,
zamuknu sirene i vile od gora;
a ribe, ke more široko plivaju,
i zviru od gore sve ga uzslušuaju.⁵⁰

OBRAD

165 Blažen se rit možeš, Dubrovniče, svime,
pokoli tač sloveš pjesnivci takime.
Kako te liposti vrh mnogih gradova,

⁴⁷ *Mnozi su* - Odnosno, u Dubrovniku ima još mnogo vrsnih pjesnika

⁴⁸ *remeta svet* - sveti redovnik, tj. Mavro Vetranović Čavčić (1482-1576), koji je živio pustinjačkim životom na otočiću Sv. Andrija od 1534-42, a kasnije u samostanima na otocima Mljetu i Lokrumu.

⁴⁹ *vile od voda* - sirene, koje se niže spominju

⁵⁰ *Kad pjesni ljuvene...* - Držić Vetranovića uspoređuje s mitskim pjevačem Orfejem, što nije slučajno, jer je Vetranović autor mitološke drame *Orfeo*.

170

tač svakom milosti višnji Bog darova;⁵¹
Višnji te i shrani u svojoj milosti
rata i glada ubrani i svake gorkosti.

VUČETA

Stan'mo ovdi gdigodi, ter ćemo sve vidit.

OBRAD

Makar tuj pri vodi.

VUČETA

Ne, tudi će oni it.

⁵¹ *Kako te liposti ... Bog darova* - kao što te je ljepotom nad mnogim gradovima, tako te je i svakom milošću obdario višnji Bog.

PRVI AT

Prvi prizor

LJUBENKO i RADMIO govore:

LJUBENKO

Kud takoj, Radmile, gorom se sam tučeš?

175 Jeda i ti cić vile s očiju suze treš
i hodiš, trajeći slatke dni, za njome,
a ona bježeći rug tvori tobome?

Ne znaš li er vile sadanja vremena,
moj dragi Radmile, srca su kamena?

180 Krostoj se ustavi, ako ku vil slidiš
po gustoj dubravi, da uvijek ne cviliš.

RADMIO

Ljubenko, nepokoj pr'jateljski skončava
mene sad, a ne moj⁵², i trud mi zadava.

Dobro znaš Ljubmira, - kroz vilu Tirenu
bolestan umira u lugu zelenu.

LJUBENKO

185 Ljubmir, ki vrh inih razumom sloviješe,
dubravâ od ovih slava i čas ki biješe?!

⁵² *a ne moj* - ne moj, nego Ljubmirov (*pr'jateljski*, odnosno, od mog prijatelja)

RADMIO

Oto ima takuj moć ognjena ljubav taj
da vrha može doć i mudru na svit saj.

LJUBENKO

190

Sad dobro mogu rit da ljubav taj može
nebo užec i vas svit, kad njega primože.

RADMIO

Takoga je uresa Tirena slavna vil,
er sunce s nebesa ljepšu vik⁵³ nî vidil'.

LJUBENKO

Manje zlo⁵⁴ rob biti i sužan gospoji
koja se slaviti za lipos dostoji.

RADMIO

195

Ma večkrat s liposti združi se oholas.

LJUBENKO

200

Ah, nî bez gorkosti na svijetu n'jedna slas.
Radmile, ako greš Ljubmira ištući,
oko ove prije ga ćeš nač vode idući,
er vile sve hode, vjenačce kad sviju,
gdi su bistre vode da ličca umiju.

RADMIO

Ljubmir je prid tom vil najlipšom na sviti
ufanje izgubil; tim hoće umriti.
Bojim se, brate moj, da dosle skratio
ne bude život svoj i sam sebe ubio.

⁵³ *vik* (uz negaciju) - nikad

⁵⁴ *manje zlo* - sva sreća, ni pol jada (prema tal. *meno male*)

LJUBENKO

205 Ljubavi nemila, dotle li človika
dovodiš, jaoh, mila da mu je smrt prika⁵⁵?

RADMIO

210 Krostoj ću tijekom⁵⁶ it, jeda ga, brate moj,
gdi nađem, i nije cknit, dubravi u ovoj,
prî nego potlačio bude, jaoh, svu mladost
i ovim skratio planinam svu rados.

LJUBENKO

Radmile, za pomoć Ljubmira slavnoga
s tobom ću i ja doć.

RADMIO

Pače hod' za boga!
Potriba nam kaže pr'jateljska srca uprav,
a dilo ne laže, kad je u srcu ljubav.

Drugi prizor

VILA TIRENA *idući u lov sama*

215 Slatko ti 'e, bože moj, prî danka dzorome
putovat ovakoj zelenom gorome;
travicom prolitje gdi polja uresi,
razliko i cvitje gdi se svud umijesi;
220 gdi toli slavici ljuveno spijevaju,
regbi da danici razgovor taj daju;
a miriše gora ružicom odsvuda,
putniku umora ter nî čut ni truda;
a tihi vjetrici po poljijeh igraju
i vrhe travici razbludno kretaju;

⁵⁵ *mila da mu je smrt prika* - da mu je draga prijeka, nenadana smrt

⁵⁶ *tijekom* - trkom

225 studene vodice a šušnje odasvud,
oko njih ptičice tiraju ljuven blud.
Miloga cvijetjica! Oh, ljubko t' miriše!
Od slasti dušica i srce uzdiše.
Slatko t' bi pri vodi na cvitju ovakoj
230 provodil tkogodi s kijem dražim život svoj.
Čemu je mladica bez druga na sviti?
Jakino lozica bez pritke 'e viditi.
Uh, brižna, da mene što rih sad ne čuje
tkogodi iz planine tko njome putuje! -
235 Ma ka je zvir onoj pod hrastom ku viđu?
Ah, medo, ti li s' toj? Prem tebe nać iđu.
Ovi stril⁵⁷ cić moje ljubavi primićeš
u prsi u tvoje, a ži mi ti⁵⁸ hoćeš!
A ovuj strjelicu, hladenac što smuti⁵⁹,
240 u samu rilicu primićeš, ži mi ti!
Sad revī, toj hoću, sad se, medo, oderī,
naudi sad voću i želud poberi. -
Gdi uđe zvir pusta, kamo li uteče?
Gora je prem gusta, tko da ju obtječe?
245 Ah, bože, gdi uđe? Ali bi trud zaman?
Nesriće vik huđe ne vidih u lip dan.
Koli me izmori bježeći zvir pusta,
obraz mi vas gori, vrućina ka usta!
Ovdi ću u sjenci kon vode počinut
250 ovojzi zelenci ljuvenoj malo u skut,
pusta zvir jeda odkud ranjena opeta,
stegnuv ju⁶⁰ žeđa i trud, na vodu došeta.
Čula sam nekada spijevat pri ovoj vodi,
koli bih ja sada rada čut štogodi.
255 Čudo ti 'e da nije gdi ovdi Ljubmira,
s kim nikad menije⁶¹ u gori nije mira.
Koli su himbeni! Varkami hoće nas
u oganj ljuveni postavit koji čas.

Ovdi se poje u lugu; zatim Ljubmir sam ishodi i govori:

⁵⁷ *ovi stril* - nimfe se bave lovom, pa nose luk i strijele

⁵⁸ *ži mi ti* - živio mi ti, života ti

⁵⁹ *hladenac što smuti* - što bi smutilo i onoga koji je hladan poput izvora

⁶⁰ *stegnuv ju* - kad je prisili

⁶¹ *menije* - meni

Treći prizor

LJUBMIR

260 Suze već nisu ovoj što livam niz obraz, -⁶²
suzama nepokoj oblahša koji čas,⁶³
a suze zadosti ne biše odvratit⁶⁴
od srca gorkosti ni boles zlu skratit!
Ljuven plam usioni ki srce me⁶⁵ prži
kripos⁶⁶ mi svu goni ka život uzdrži;
265 toj roni očima, rijeke su grozne toj,
na prješū, jaoh, s kima odhodi život moj!
Zlamente koji su bolesti od moje,
uzdasi toj nisu ni slika njih to je;
uzdahom svrha jes, a prsi me svakčas
270 čute veću boles i smrtni, jaoh, poraz.
Ljubav ka je u meni, srce mi goreći,
ovi vjetar čini oko ognja leteći.
Kim čudom toj činiš, ljubavi, ktij mi rit⁶⁷,
da ga⁶⁸ u ognju tač držiš, a neć' ga izgorit?
275 Ja nijesam, nijesam već Ljubmir, jur koji bih,
ki se čas može reći pastira oda svih,
vesele pjesance ki nekad spijevaše,
ki nekad i tance po lugu vođaše,
ki toli sloviješe u ovoj dubravi,
280 prî neg ga žežiješe plam gorke ljubavi,
pri neg ga huda čes ovakoj uhili
da uvik tužan jes, da uvik, jaoh, cvili,
da plačem ovakoj, žalostan kudi gre
svud smeta mir i goj, pjesance i igre.
285 Er mene tko čuje cvileći gorko tač
sa mnome tuguje, sa mnome dili plač;
razgovor a prî bih i družba vesela⁶⁹
diklica planinskih i divic od sela.

⁶² Ovom Ljubmirovom monologu odgovara Tužba Ljubmirova (pjesma 26), koja je vjerojatno starija verzija ovog monologa.

⁶³ *suzama nepokoj oblahša koji čas* - zahvaljujući suzama, nemir postaje lakši tek za koji trenutak

⁶⁴ *a suze zadosti ne biše odvratit* - a suze ne bijahu dovoljne da otklone...

⁶⁵ *me* - moje

⁶⁶ *kripos* - snagu

⁶⁷ *ktij mi rit* - kaži mi, deder mi kaži

⁶⁸ *ga* - srce (v. gore)

⁶⁹ *razgovor a prî bih i družba vesela* - a prije bijah razgovorom (utjehom) i veselom družbom

290 S večera do dzore pripijevah u pjesni
 jak slavic od gore njih slatke ljuvezni
 i š njima izvođah tanačce po travi
 i mlados provođah veselo u slavi.
 U suzah sad plovem, ljuvenu kunem vlas⁷⁰,
 295 cić koje sve zovem smrt gluhu na moj glas,
 cić koje usišem, cić koje na svak čas
 srdačcem uzdišem i kopnim jakno mraz,
 cić koje nemilo, vaj, svemu dotrudnih
 i dušu i tilo i ime izgubih.
 O višnja kriposti, koji je ovo sud,
 300 kroz rajske liposti da patim tolik trud?
 Lipota zgar s nebes, Višnjega prilika,
 na saj svit dana jes za rados človika, -
 mene vil gizdava, koja se može rit
 liposti svih slava, lipotom čini mrit;
 305 skončava nje pogled me željno srdačce
 studeni jakno led zgar svitlo sunačce.
 Da li je ljepota umjesto radosti
 skončanje života mojojzi mladosti?
 Ljubavi, ali s' ti ka činiš, jaoh, sada
 310 u gorkoj žalosti me srce da jada,
 iz lica lijepo vil trativši sve tvoje
 ognjene ljute stril u srce, jaoh, moje,
 ter činiš nemilo da kunem sama sebe
 i lice nje bilo da krivim za tebe?
 315 Ali je, gospoje, kameno, jaoh, toli
 srdačce toj tvoje ko'e se mnom ne boli,
 ter je uzrok svih tuga mojojzi mladosti,
 ne koja vlas druga ner tvoje liposti,
 ter čini, diklice, da braniš od mene
 320 anđelsko tve lice i gizde ljuvene?
 Tolike liposti, ah, draga gospoje,
 dobro s nemilosti od srca ne stoje.⁷¹
 Polipše taj dzora sva ružom ka cafti,
 danica vrh gora potamni gdi si ti;
 325 tva lipos dobiva sve ine liposti;
 sunačcu odsiva tvoj obraz svitlosti, -
 od srca nemilos da li će grditi⁷²
 anđelsku tvu lipos jedinu na sviti?
 Što mogu ino rit od tebe, diklice,
 330 vidiv te takoj krit od mene tve lice?
 Vaj, s kijem govorim? Komu li kažem ja

⁷⁰ *vlas* - vlast

⁷¹ *dobro s nemilosti od srca ne stoje* - nisu u skladu s nemilosrdnošću srca

⁷² *grditi* - nagrđivati

grozni plač ki tvorim s čemerom od zmija, -
kamenju i granam i vodi studeni
i pustim sim stranam i gori zeleni?
335 Komu se tužim ja? Glusima dubravam?
U vjetar da li tja sve riči me davam?
Da li ću ovakoj vas život moj tužit?
Da li će nepokoj smrtni me vik družiti?
340 Da li ću, jaoh, zvati tko⁷³ me čut ne haje,
da li ću iskati tko me tač skončaje?
Bolje je umriti i svršiti tužne dni
nego zlo patiti i javi i u sni.
Bolje je, vaj, meni prijeku smrt sad zvati
u gori zeleni ka mi se će ozvati,
345 ka me će izbavit ljuvene gorkosti
a mira dobavit i vječne radosti⁷⁴.
O smrti, tim sad ja vapijem tvoju moć,
usiona vlas tvoja budi mi na pomoć!
Izbavi, izbavi Ljubmira tužnoga
350 nemile ljubavi i plača groznoga!
Slađa će tvoja stril u srcu mom biti
neg pogled ovej vil, - pravo ću toj riti.
Nje pogled ljuveni rados mi ktje skratit,
tvoja stril a meni slatki će mir vratit;
355 nje pogled ktje stavit pakljeni u me jad⁷⁵,
a ti ćeš izbavit svega zla mene sad.
Što činiš, o smrti? Vaj, da li nećeš doć?
Nesrećnim ali i ti ckniš doći na pomoć?
Pokli doć k menije, o smrti, nećeš ti,
360 a ja ću k tebije slobodno sad priti;
put mi će gvozdje ovoj ukazat k tebi sad,
gdi me će nepokoj ostavit i gork jad.

Ovdi se Ljubmir hoće ubit, a vila mu skrovena iz luga govori:

VILA

Ljubmiru, ka boles usiona tolikoj
stegnula tebe jes da t' mrzi život tvoj,
365 da toli nemilo u gorkoj žalosti
grdiš lice bilo bez n'jedne milosti,
da toli neredno sam sebe kteći ubit
tve ime vrijedno tač hoćeš ogrubit,

⁷³ *tko* - onoga koji

⁷⁴ *vječne radosti* - raja

⁷⁵ *jad* - otrov

370 i slavu kojome lug ktje te uzvisit
prikornom sad tome smrti hoć' ponizit?
Ako se tobome, Ljubmiru, ne boliš,
boli se onome vrh svega ku ljubiš,
tač gorko ka neće da plačeš i tužiš
i toli odveće tvu mlados da mučiš.
375 I ljubav tač nemoj, Ljubmiru, huliti,
ka neće vas vik tvoj da budeš cviliti.
Ufanje gdje ti je, razgovor ljuvenim?
Mrtvo je tebije, a žive svim inim?
380 Otvori tve oči, nemoj tako ginut,
ar sunce s istoči skoro ti će sinut.

LJUBMIR, *ispadši mu iz ruke oružje, govori:*

Ki čuju ljuven glas u zelenoj gori,
u kom je velja slas? Tko sa mnom govori?
Ko li se boli tač mojima nevoljam
i neće bridak mač na prsi da stavljam,
385 ufanje ner slatko obećava meni,
razgovor ukratko u mucu ljuveni?
Jeda si, Tirena, me slatko željenje,
ter takoj skrovena kažeš mi smiljenje,
ter tužba, ter gork jad, plač i moj gorki cvil
390 u srcu tvomu sad milos je probudil,
prislatkome riči ter toli ljuveno
taj milos sad liči me srce ranjeno?
Rič sama nije vik, gospoje od gospoj,
ljuvenoj rani lik, - ukaži obraz tvoj!
395 Pogled tvoj ljuveni sunčanom svitlosti
istjera' u mene pakljene tamnosti,
prisvitli tvoj obraz objavi sunce toj,
odagni smrtni mraz ki skonča život moj,
od tužbe trjeskove, zle vitre od uzdah,
400 od plača dažde ove, od želje vihar plah;
odagni magline od misli gorcijeh tač,
s kijeh Ljubmir tvoj gine, s kijeh tvori grozni plač;
ukaži ružicu i rajsko tvoj cvitje,
u sunčanom licu objavi prolitje, -
405 ali sad Ljubmir tvoj da svrši objednom
s tugama život svoj kom smrti nerednom!

Četvrti prizor

Izlaziv suproč njemu VILA, LJUBMIR joj govori:

LJUBMIR

Je li ovoj Tirena, veseli je li obraz,
toliko žuđena od mene na svak čas?
Tirena ovo je, nje je hod ljuveni,
410 kriposti, jaoh, moje umiru u meni:
jezik se zaveza, da ne vim slova rit,⁷⁶
ljubav me a steza⁷⁷ da budu k njoj hrlo it,
da suze, da boles njoj skažem i trud vas
kroz rajski nje ures ki patim na svak čas,
415 da bi me pomilit, da bi me svojome
ljubavi nadilit blažen sam kojome.
Ljubavi, tvoju moć i tvoju vlas zovu⁷⁸,
budi mi na pomoć potribu u ovu;
dopus' mi ljuven glas i riči medene,
420 da čuju tvoju vlas nje prsi studene,
da srce kameno bude omehšati
ali ja svršeno prijeku smrt prijati.⁷⁹
Ma što sknim ter k njojzi ne budem tijekom it?
Na sreći ovojzi ovako nije ga cknit! -
425 Tireno gospoje, gospoje od svih vil,
pogleda' na moje tužice boga dil,
pogleda' er, svakčas želeći ures tvoj,
na suncu kako mraz skonča se život moj,
u suzah er plovem, er cvilim dan i noć,
430 ne pristav a⁸⁰ zovem tvu lipos na pomoć.
Lipos me tva zani sunčanom svitlosti,
pogled me tvoj rani ljuvenom kriposti,
tvoj me ures osvoji usionome vlasti,
rič me tva opoji rajskome svom slasti.
435 Lipos me tva i shráni sad svojom milosti,
smrti me ubráni, jedina liposti,
tvojome ljubavi obesel', gospoje,
neka te vik slavi tvoj sluga i poje.

⁷⁶ *da ne vim slova rit* - da ne znam riječi reći

⁷⁷ *ljubav me a steza* - a ljubav me je nagnala

⁷⁸ *zovu* - zovem, zazivam (stariji oblik prezenta 1. l. jednine)

⁷⁹ *ali ja svršeno prijeku smrt prijati* - ili ja konačno prijeku smrt primiti

⁸⁰ *ne pristav a* - a ne prestavši, a neprestano

VILA

440 Toliko kamene ni toli nemile,
u paklu rođene nijesmo mi vile
ljuvenih suzami da se ne bolimo,
da gluhe, jak kami⁸¹, na njih⁸² plač stojimo;
ni zviru dojiše nas u toj dubravi,
ma vile gojiše pune sve ljubavi.
445 Tugu mi zadava gorki tvoj nepokoj,
srce mi skončava, pastiru dragi moj.
Čujem te uzdisat i cvilit na svak čas
k nebesom i dvizat odveće tužan glas;
čujem te gdi zoveš smrt prijeku noć i dan,
450 bolestan i gdi greš⁸³ kako drug tvoj nidan;
čujem te Tirenu sad gluhu a sada
nazivat kamenu i gorčiju jada⁸⁴.
Ovo ti Tirena u zelenoj gori,
ku voda studena dâ na svit i stvori.
455 Hladenac, pastiru, studeni moj je stan,
s vilami u miru gdi trajem noć i dan.
Stvoritelj naravi pričudne tuj meni
kriposti objavi u vodi studeni:
riči⁸⁵ sam većeokrat činila jednom ja
460 da sunce bude stat kadgodi i da ne sja;
i imam kriposti na zemlji još velje,
mogu sve žalosti svrnut u veselje.
Što uspitaš od mene, sve ti ću dopustit,
neć' dobro ljuvene tve riči izustit;
465 ako ćeš imanje, pastiru gizdavi,
razum i sve znanje usione naravi,
budi tve hotjenje, - ma zlato se u vodi
i drago kamenje najveće nahodi.⁸⁶

LJUBMIR

470 Nit želim imanja, koje svit tač slavi,
ni razum ni znanja usione naravi;
ma želim u milos liposti tvoje prit,
inako usilos meni je, vilo, umrit.

⁸¹ *jak kami* - kao kamen

⁸² *njih* - njihov

⁸³ *bolestan i gdi greš* - i gdje ideš bolestan, tj. pun tuge, bola

⁸⁴ *gorčiju jada* - gorču od otrova

⁸⁵ *riči* - riječima

⁸⁶ *ma zlato se...* - vrhunac sreće može pružiti samo ljubav, tj. Tirena, kojoj je hladenac stan.

VILA

Koja je toj milos ku pitaš sada ti?

LJUBMIR

Za slugu tva lipos da bi me primiti!

VILA

475 Kako ćeš bit sluga, pokli nî nidna vil
koja te za druga u gori ne bi ktil'?

LJUBMIR

Volim se sluga zvat tvoj, draga i mila,
neg svit gospodovat s kom drugom od vila.

VILA

480 Ako je meni stan hladenac studeni,
služba je taj zaman, pastiru ljuveni.

LJUBMIR

U vodi ako stan višnji ti satvori,
dao ti je bijeli dan da uživaš u gori;
a toli t' kameno, znam, srce ne stvori,
da hoćeš svršeno da me smrt umori.

VILA

485 Tve riječi medene pune sve ljubavi
primagaju mene, pastiru gizdavi,
ter mi je usilos da činim sve sad ja
što hoće tva milos. Ovo sam ja tvoja,
490 ovo ti darivam mû⁸⁷ vjeru, odsada
tvoja se nazivam, već mnome ti vlada'!

⁸⁷ *mû* - moju

LJUBMIR

Veliki bože moj, mogu li t' zahvalit?

VILA

Jaoh meni, tko je ovoj?

LJUBMIR

Vaj, tko će ovoj bit?

Ovdi satir usktjebude vilu ugrabit, a vila prid njim uteče, a Ljubmir za njime, i svršuje prvi at. Počinje

DRUGI AT

Prvi prizor

VILA, za LJUBMIROM užežena, govori:

VILA

Srcem je kamena⁸⁸ prem svaka nas vila
prî neg nas ljuvena dosegne taj strila:
495 ne znamo što je cvil ni tuga na sviti,
ni što je ljuven stril u srcu ćutiti,
ni što je, jaoh, žalos, ni što je boljezan
ku pati taj mlados kroz ljubav noć i dan,
ni što je dragoga na svak čas žuditi,
500 jaoh meni, bez koga nije moć živiti.
Nemoćan tko nî bio, taj ne zna što 'e bit zdrav;
a tko nî ljubio, jaoh, ne zna što 'e ljubav!
Što ću rit od mene⁸⁹ u srcu ka nekad
tež strile ognjene ne ćujah kako sad?
505 Ljubmira suzami ništa se ne boljah,⁹⁰
ma gluha jak kami na njegov plać stojah;
a sada živiti bez njega nije mi moć
bez njega cviliti meni je dan i noć.
Veliki bože moj, ako je znati moć,
510 koji je sud ovoj, daj mi znat tvoja moć!
Kad žudim dragu stvar, ne mogu je imati,
a imam tuj na har kû ne budu iskati.
Gdje te ću sad zvati, Ljubmiru ljuveni,
gdje li te ću iskati u gori zeleni?
515 Sumnjim da zli satir oznobio tebe nî,

⁸⁸ *Srcem je kamena* - božica Dijana svoje je nimfe odgajala u mržnji na muškarce

⁸⁹ *od mene* - o sebi

⁹⁰ *Ljubmira suzami ništa se ne boljah* - nisu me nimalo boljele Ljubmirove suze

520 jaoh, da te u nemir ni stavio pakljeni.
K vodi svak dohodi: pri vodi ću ovdi stat,
da mi je štogodi za Ljubmira ispitat.
Gorko ću tužiti, Ljubmiru dragi moj,
čim budu združiti izbrani ures tvoj.

Drugi prizor

*VLAŠIĆ MILJENKO popijevavši k vodi dohodi
i s vilom govori, zašadči u ljubav:*

MILJENKO

Mir s tobom, gospoje, i dobra kob svudi!
Tužice svakoje višnji te sabljudi;
prolitje veselo cvitkom od ružice
resio ti vik čelo i zlate kosice!
525 Na nebu što 'e gori u vječnoj svitlosti,
kad su ovdi u gori tolike liposti?
Ah, tako t' bog shrani liposti tej tvoje
i svega zla brani, ktij mi rit, gospoje,
530 ali si sletila s nebesa od višnjih,
ali si ka vila od voda studenih,
ali te zelene dubrave sazdaše
i tuj sad ljuvene želje dotiraše?
Tvrđi je kamena, nalipa gorč'ji je,
od društva ljuvena tko se tvoga krije.
535 Ka s' godi ti vila, ljepša s' ner sunačce,
ka s' meni stravila ljepotom srdačce. -
Ah, da mi bit može u gori zeleni
ovojzi, moj bože, da sam rob kupljeni,
540 priverna služica da joj sam uvike,
ufana stražica nezgode ke prike,
da š njome zelencu uživam u gori
pri živom studencu, kad sunce domori.
Koli bih ja rado tvoj se, vilo, zvao,
545 za te drago stado i slatki dom ošao⁹¹! -
Koje je cvitje ovoj? Gdi, bože, bi brano?

⁹¹ *ošao* - ostavio (v. *oči* u rječniku)

VILA

Pastiru, tamo stoj! Tuj ticat⁹² nî t' dano!

MILJENKO

Čudno ti 'e kićeno!

VILA

Ter stani malo tuj.⁹³

MILJENKO

Vidjet je: smičljeno.

VILA

550 Mir s tobom, nu me čuj!
Jeda si satira gdi vidil tireći
Ljubmira pastira, umiješ mi što reći?

MILJENKO

Gospoje, dušu inu ja ovdi ne pozrih
neg tebe jedinu cić koje vas⁹⁴ umrih.

VILA

Pastiru, umro nis', svjedok sam ja tomu;
ne izgub' istom svis i mir srcu tvomu.

MILJENKO

555 Ali ću skoro umrit, pridraga mâ vilo,
ne budem ako prit⁹⁵ tebi sad u krilo!

⁹² *tuj ticat* - možda u Tirenine grudi

⁹³ *Ter stani malo tuj* - vjerojatno: ostavi me na miru, ne diraj me

⁹⁴ *vas* - sav

⁹⁵ *ne budem ako prit* - ako ne dođem

VILA

Ne umri, pastiru! Zemlje ove toj daju:
u njih ki umiru veće ne ustaju.

MILJENKO

560

Gospoje, s tobom leć jednome ja bih rad,
a makar ustat već ne budem prem nikad!

VILA

Što bi ti pribilo, da ležeš sa mnome?

MILJENKO

Istom bi mi milo združiti se s tobome.

VILA

Budi ti što žudiš! Slobodno priđ' k meni,
i stan moj da vidiš u vodi studeni.

Treći prizor

Ovdi vila skoči u hladnac, a MILJENKO se začudio govori, pak RADAT izide.

MILJENKO

565

Ali me, gospoje, ovako ođe⁹⁶ sad,
da srce, jaoh, moje skončava gorki jad?!

Uteče od mene, neharna diklice,
u vode studene, tere skri tve lice,
ter m' ovdi prijeku smrt zovući ostavi,
da me pri bude strt i muke izbavi.

570

Vaj, da je srce toj tač gorko tko bi mnil
ljeposti u rajskoj anđelske ove vil?!

⁹⁶ *ođe* - ostavi (od gl. *oči*)

Diklice, iznori⁹⁷, vrni mi veselje,
čin' da me ne mori jadovno dreselje;
575 sunčanim pogledom Miljenka obasja',
er smrtnim neredom na prješu ide tja.
Ali ćeš da t' ruku ja dodam, gospoje?
Ček' neka se svuku. Gdi s', putačce moje?
Ružice rumena, gdi mi ti 'e ručica?
580 Izid' da t' studena ne naudi vodica;
a ži mi ti 'e i brijeme⁹⁸ ručit se⁹⁹, mâ vilo,
izidi tijeme, odkrij lice bilo!
Jes mlika, jes sira i, ktomu još bolje,
ljubavi i mira, jes brašna¹⁰⁰ dovolje.

Četvrti prizor

MILJENKO i RADAT

RADAT

585 Miljenko, jes' li zdrav?¹⁰¹ Što se toj posluje?
U vodi bogme 'e uprav, - prilično to oslu je!

MILJENKO

Ah, Rade, ovdi je jedna vil uplila
lipotom ka mi je srdačce zanila;
prisvitli nje obraz sunačcu odsiva,
590 a dika i ukras svakoja¹⁰² dobiva.

RADAT

Nesrića tuj ti je i bijeda uplila
velika, ka ti je svu pamet odnila!
Oči ti 'e svojome uzela tamnosti

⁹⁷ *iznori* - izroni

⁹⁸ *brijeme* - vrijeme

⁹⁹ *ručit se* - zaručiti se

¹⁰⁰ *brašno* - hrana

¹⁰¹ *jes' li zdrav* - je li ti ljubav odnijela pamet, jesi li lud?

¹⁰² *svakoja* - sve, svakoga

595 noćnica, kojome tužan si zadosti.¹⁰³ -
Je li tko, pomaga', u ovoj planini?
Nut njegova vruga od vode što čini! -
Dvigni se otuda, maganjo nesvijesna! -
Junaci, nut čuda! Otud¹⁰⁴, svinjo obijesna!

MILJENKO

600 Ne tiči, Radate, u mene, molju¹⁰⁵ te,
ne vrijedi¹⁰⁶, moj brate; me rane priljute!
ostan' se¹⁰⁷ sad mene, er tvoja taj vika
u muke ljuvene¹⁰⁸ neće mi dat lika.

RADAT

605 Što te ću ostavit?! Besjede ke su toj?
Ja te ću ozdravit, - bud' miran, nut postoj!
Ovi bat ozdravlja od nemoći svake,
ljubavi izbavlja i svake zle mrake¹⁰⁹.

MILJENKO

610 Ne griješi tvu dušu, Radate, o meni,
dosta je da tužu¹¹⁰ kroz plamen ljuveni!
Ubjen sam zadosti, a vidiš i ti toj,
od ove liposti ka sakri obraz svoj
u vode studene, kad vidi zla ljubav
sve strile ognjene da strati u me uprav,
toer m' ovdj prijeku smrt zovući¹¹¹ ostavi,
da me prî bude strt i muke izbavi.

¹⁰³ *Oči ti 'e...* - Začarala te je svojom tamom noćna sablast (noćnica) zbog koje (kojome) si tužan.

¹⁰⁴ *otud* - odlazi!

¹⁰⁵ *molju* - molim

¹⁰⁶ *ne vrijedi* - ne vrijeđaj, nemoj povređivati

¹⁰⁷ *ostan' se* - ostavi se

¹⁰⁸ *u muke ljuvene* - u ljubavnim mukama

¹⁰⁹ *zla mraka* - nečastivi, nešto zlo ili sl.

¹¹⁰ *tužu* - tužim

¹¹¹ *zovući* - da zazivam

RADAT

- 615 Bolje bi tisućkrat da te smrt umori
neg da te sad Radat takoga u gori
pogleda, kijeme častan bi dosada.
Načinja sve vrijeme, a pamet nikada!¹¹²
620 Uteću! Takoga ne mogu te pozrit;
po živoga boga, gledav te hoću umrit.

MILJENKO

Nemoćnu nikada zdrav ne razumije
ni lačnu sit! Sada na tužna svak vije.

RADAT

- Njeka je vražja bijes u ljudi udrila,
ter im je prem svu svijes i pamet odnila.
625 Kad trbuh pun čuju, pjani i obijesni
plaču i tuguju kroz njeke ljubezni;
na ljubav tuže se i lasni uzdišu,
bez truda muče se, bez nemoći usišu;
i kako magare sito na Đurđev dan¹¹³
630 prdeći ne mare ni za čas ni za stan,
obijesni neg idu ku pustoš slideći
po ljuteh¹¹⁴ i hridu, gorska je vil mneći.
Uzme im bijes oči, vrag im se čini lip;
taj dobro svjedoči pameti ki je slip.
635 Star obraz kigodi, napisan¹¹⁵ kom masti,
vidjet im se zgodu, - tu t' im su sve slasti,
tu t' im su od gore gzdave sve vile,
ljubeno s kijeh gore, ljubeno s kijeh cvile!
A Ljubav govore djeteta s krilama,¹¹⁶
640 nebo, zemlju, more ki smeta strilama,
gola breka, lijepa s trkačom na pleću;

¹¹² *Načinja sve ...* - Vrijeme sve popravlja, a ne pamet (prema poslovići).

¹¹³ *magare sito na Đurđev dan* - na Jurjevo (23. travnja) "praznik koji su mnogi slavenski narodi slavili kao početak proljeća, a među običajima koji su s njim povezani bilo je i prvo izvođenje stoke na pašu. Običaji su imali magično značenje, jer se njima željela osigurati plodnost stoke, ljudi i zemlje. ... Bonifačić Rožin piše: 'U Župi i Konavlima još kažu da blago treba najesti na Jurjevo ujutro, jer će onda biti sito cijelu godinu. U Župi kažu da se na Jurjevo konj tri puta pokloni suncu.'" (F. Čale)

¹¹⁴ *po ljuteh* - po liticama, hridima

¹¹⁵ *napisan* - namazan

¹¹⁶ *A Ljubav...* - A za boga Amora kažu da je dijete s krilima

vele ga i slijepa i bijedu još veću.
Strilama, govore ognjenima njekim
sve strijelja, ter gore srca ludim svakim;
645 i, prave¹¹⁷, veći dil od strila tih trati
iz lica koje vil gdi opći stojati.
Vragut bat ne znaju tej skićne što čine,¹¹⁸
neg istom sprdaju, er im moz¹¹⁹ ostine;
pamet im uzleti sljepački ter hode
650 kud bijesi prokleti nesu ih i vode.
Što lačan ne hajje toliko za ljubav?
Rádi činit da je, napravio bi ih uprav:¹²⁰
motikom kako bih ali objeticom
ubrzo činio svih da se udru tjelicom,
655 da im s mesom sva obijes od očasti spade
i da im se vrati svijes, ter da o drugom rade¹²¹,
da im se na svak čas ne prizira takoj
vilinji lip obraz u sjeni u svakoj,
i pustoš da svaka s rilicam tustima
660 toliko nî jaka potezat svud njima.
Nu vrime ozdravlja od svake obijesti,
žeđa i glad izbavlja ljubene nesvijesti,
Hod' takoj zimnji dan, doći ćeš domome,
vik neć' bit sit i pjan mutivodom¹²² tôme.

Peti prizor

STOJNA ovdí ište MILJENKA sina i zove ga iz glasa; RADAT odgovara.

STOJNA

665 Voh, Miljenko, Miljenko! Tužna majka vele
ištući te, sinko, lele majci lele!

¹¹⁷ *prave* - kažu, govore

¹¹⁸ *Vragut bat...* - Ni koraka ne znaju te skitnice što čine

¹¹⁹ *moz* - mozak, pamet

¹²⁰ *Rádi činit da je ... uprav* - Da se mene, Radata, pita, ja bih popravio (napravio ... uprav)

¹²¹ *o drugom rade* - na drugo misle

¹²² *mutivodom* - misli se na vilu koja živi u studencu

RADAT

Tko Miljenka zove? Miljeniko ljubeni
s vilama sad plove u vodi studeni.
Ne zovi Miljenka, vilinji er je vas.

STOJNA

670 Od miloga sinka koji ve čuju glas?!

RADAT

Miljenka ostavi, Miljenko da takoj
u slatkoj ljubavi provodi život svoj.
Ne brin' se nitko njim, - u vodi hladi se!

STOJNA

675 Zaklinam te višnjim, Radate, vrati se!
Ukaž mi dijete toj, - sumnja me porazi!

RADAT

Oto ti sinak tvoj u vodi gdi gazi.

STOJNA

680 Miljenko, što činiš?! Kamo si otišao?
Vukovom, a ne mniš, živo si sve ošao?¹²³
Tuče t' se sve stado pusto po dubravi,
ter staro i mlado na volju vuk davi, -
a ti se ne haješ! Vaj, ni znam kako toj
jak manen tuj traješ u vodi život tvoj.
Što se toj od tebe sad čini? Gdi ti 'e vid?
Kako sam od sebe, Miljenko, nije te stid?

RADAT

685 Danaska nije stida meu ljudmi nikako,
razbora ni vida, - žive se opako:
stari se ne čtuju, kako razlog prosi¹²⁴,

¹²³ *Vukovom, a ne mniš, živo si sve ošao?* - A ne misliš na to kako si vukovima ostavio svu stoku?

¹²⁴ *kako razlog prosi* - kako razum traži, kao što je razborito

690 ni svjeti njih čuju¹²⁵; tim rika sve nosi¹²⁶!
Mlados je obijesna kakono sit tovar,
za razlog nsvijesna, ne mari n'jednu stvar.

STOJNA

Miljenko, što mučiš¹²⁷? Hoće li razlog toj¹²⁸
tvu majku da mučiš pod staros ovakoj?

MILJENKO

Ah, majko sinak tvoj nije oni ki je bio!

RADAT

Vidimo i mi toj: pamet je izgubio.

MILJENKO

695 Jedna vil od gore, ke ures izbrani
izrijet se ne more, srdačce me zani!
Nje lipos dobiva sve ine liposti,
sunačcu odsiva nje obraz svitlosti! -
700 Oči me¹²⁹ nikadar ne mogu viditi,
gospoje, ljepšu stvar od tebe na sviti.
Diklice, izidi, dosta si norila¹³⁰,
da te Radat vidi i majka mâ mila!

RADAT

705 Blizan se razbludio, a blizan mlađahan
gorsku vilu vidio, ne javi nego san¹³¹,
a blizan vil gorske u vodah zamirao
i sirijene morske po gorah tirao.
Da li toj dostoji od tebe u staros

¹²⁵ *ni svjeti njih čuju* - niti se slušaju njihovi savjeti

¹²⁶ *tim rika sve nosi* - zbog toga sve propada

¹²⁷ *mučiš* - šutiš

¹²⁸ *Hoće li razlog toj* - Je li to razborito, je li pravo?

¹²⁹ *me* - moje

¹³⁰ *norila* - ronila

¹³¹ *ne javi nego san* - ne na javi, nego u snu

710 tva majka, ka goji jak bosil tvu mlados,
da joj si odmjena i štap nje starosti
i slatka spomena u nje nejakosti?

STOJNA

715 Moj sinko, kon vode usprizri se Vlahom
da tance vil vode pod starim orahom;
ma to je nakazan, moj sinko, sve djavlja
u napas noć i dan umrle kâ stavlja.
Zla napas kagodi tebe se 'e prizrila
danaska pri vodi, - vil toj mi t' nî bila! -
Ka ti je, sinko moj, pametcu zamela
i u zli nepokoj srdačce, jaoh, spela.

MILJENKO

720 Što 'e napas znam dosti, vil što. Vil taj biše;
nje rajske liposti oči ove vidiše.
Š njom ovdi govorih kako sad s tobome,
srce joj otvorih, er gori za njome;
i prašah ju odkud je lipota tolika,
na svitu er nigdje nije njojzi prilika:
725 Toj ne ktiv kazati, načē¹³² za Ljubmira
njekoga prašati uzmnožna pastira,
od koga ništor ja ne umjevši joj riti
u vodu skoči tja i tuj se ktje skriti.

STOJNA

730 Hoću da je istina i da je taj bila
od gornjih planina gizdava kâ vila.
Moj sinko, tej vile ohvaone su ćudi,
ni ljube ni mile naše ruke ljudi;
pastiri ubozim one se rugaju,
tim ruzi i mnogim tužicu zadaju.
735 Uzmnožne pastire i ljube i mile,
Radmile i Ljubmire, ohole tej vile;
a tobom rug tvore i tebe u nemir
stavljaju i more jak lovac gorsku zvir.
740 Čić toga, sinko moj, g domu se it spravi;
a vas sî zlotvor tvoj s tom vilom ostavi,
koja se tobome očito naruga

¹³² *nače* - počē, stade

ne ktiv te sobome u gori za druga.
Ter od kmečkih kćeri za dragu tvu ljubi¹³³
najlipšu izberi ku t' srce već ljubi.

MILJENKO

745 Ah, majko, sa mnome srdačce moje nî,
liposti rajskome lijepa ga vil zani.
Tim srcem sad ljubi izbirat nî meni, -
me srce obljudi nje ures ljuveni,
750 me srce služiti njoj u život¹³⁴ odluči
i pak¹³⁵ kad tijelo ovoj s dušom se razluči.
Tim mene ostav'te pri hladencu š njome,
a vi se odprav'te bez mene domome.

STOJNA

755 Moj sinko, što je toj? Da li majku milu
ostavit hoć' takoj za pustu tuj vilu?!
Koja¹³⁶ te njegovu i prsi ovim doji
i lijepo pjestova i kako cvit goji,
da joj si u staros tvojome mladosti
odmjena i radost, ne uzrok žalosti!

MILJENKO

760 Hotješe toj zvizde, višnji sud hotje toj
nje lipos i gizde da slidim vas vik moj!

RADAT

Zla pamet hoće toj, a ovi bat¹³⁷ hoće
da ovdi taj bijes tvoj ostavi sve zloće.
Bez bata nî lika djetetu obijesnu,
slatka rič i vika većma udi nesvijesnu.

¹³³ *ljubi* - ljubiti, ženu

¹³⁴ *u život* - dok budem živio

¹³⁵ *pak* - poslije

¹³⁶ *koja* - majka

¹³⁷ *bat* - batina

MILJENKO

765 Radate, boga rad ohaj se, ohaj se
bolesna¹³⁸ mene sad i razlogu daj se!
Taj tvoj bat ne liječi od gorke ljubavi,
zaman su i riječi, - tim sve toj ostavi!

RADAT

770 Ček!, sve ću ostavit, tako ne bio človik!
Batom ćeš ozdravit, u kom je tebi lik.

Šesti prizor

Ovdi MILJENKO uteče, a RADAT se obrne k STOJNI i govori:

RADAT

Veljah ti ja, Stojna: oženi dijete toj,
neka si pokojna¹³⁹, - ti ne ktje čut svjet moj!
Objiesna djeteta ukroti ženome,
neka se zla sjeta zabavi domome.
775 Er djecu svu sada, kom se ki izleže,
ljuveni bijes vlada i oganj zli žeže;
za ženom er bijesne u polju kako konj
kobile objiesne kad čuje gdi ke vonj.
780 A kad su združeni s domačom dan i noć,
već bijesi ljubeni ne imaju svrh njih moć;
ukroti kobila objiesna paripa,
tom igrom i vila domori prilipa.
Tad stoje domome, po gori ne skaču
za pustoši kome, - djeca im usplaču,
785 kruha im usprose, zabudu¹⁴⁰ svu ljubav,
ter idu da nose domome kako mrav.
Sad ti je ne mneći¹⁴¹ sve palo zlo u skut, -
mnokrat se ne kteći natrta na zao put.
Nu dosle što bi, bi! Odsada, sestrice,

¹³⁸ *bolesna* - tužna, jadna

¹³⁹ *pokojna* - mirna

¹⁴⁰ *zabudu* - zaborave

¹⁴¹ *ne mneći* - nenamjerno, ne misleći

790 brijeme je i tebi da pojmiš dušice¹⁴²,
da veće počineš pri ognju sjedeći
i da se ne brineš svim takoj hodeći.
Tko trudi u mlados i stanom se brine
razlog je u staros da trudom počine.
795 Djevojku plemku tim, od dobrih rođenu,
ka se će brinut svim, vodi domom sinu,
ka ti će djeteta domome zabavit
i tuge opeta ovake izbavit,
ka te će odmijenit u kućne sve posle
800 i ljubiti i scijenit, a razlog bi i dosle.

STOJNA

Bijedna ti odmjena nevjesta sadanjih,
a sjetna taj scjena ku čine od starih!
Susjectvo svjedoči toj dobro, Radate,
tko ne ima oči ne vidi, moj brate!
805 Nevjeste t' mi sade očasti sve goje,
o kući ne rade, na gizde nastoje.
Njih je taj posao vas obrve tančati¹⁴³
i laštiti obraz, - ne presti ni tkati;
i sve se nadzirat nad bistra jedzera,
810 i gizde tuj smijerat vazdan do večera.
U kose uvijat i biser i zlato
i ludo se smijat nastoje sve na to,
i tance voditi s pastiri od gore,
na svoj stan mrziti cić nješta što 'e gore.
815 Ne svrši im se pir, nastoje od prve¹⁴⁴
s sinovmi u nemir postaviti svekrve;
tere sinka draga od majke sve mile,
i mirna i blaga, hudobe odile,
da kami proplače od muke tuj na njih.
820 Život je taj, brače, nevjesta sadanjih!

RADAT

Prc, Stojna, odveće razlozi tančiš¹⁴⁵ ti!
Griha i zle sreće svak ima na sviti,
bez griha nidan nî pod nebom živ človik;

¹⁴² *da pojmiš dušice* - da odahneš

¹⁴³ *tančati* - tanjiti

¹⁴⁴ *Ne svrši...* - još im se ni ne završi pir, a one odmah nastoje...

¹⁴⁵ *tančiš* - "u značenju "cjepidlačiš", ali možda i u igri riječi s glagolom *tančati* u Stojninoj replici, sa značenjem "tanjiti" (obrve)" (F. Čale)

825 toj vele razumni, i tomu nije lik,
 da drug druga svoga kakono zvir kosi,
 ma jedan drugoga da bracki podnosi.
 Kad bi se po sebi človik vas vidio,
 zloćom družih ne bi, ma sebe pogrdio;¹⁴⁶
 er nije človika tač blaga pod nebi
 830 ki vraga velika ne ima pri sebi.
 Oto mi počesmo družih grinje tresti,
 a i mi čisti nijesmo, mâ sestro, ži mi ti.
 I ako od mladih¹⁴⁷ može se što riti,
 bogme se od starih¹⁴⁸ ne može zlo skriti.
 835 Može se od mene¹⁴⁹ rit, a bogme i od tebe¹⁵⁰,
 er vi stare žene sve ste tkane sebe¹⁵¹.
 Mi stari učimo svu mlados od gore,
 a nas ne umimo naučiti ništore.
 Kolika oholas i s njome mala moć
 840 u starih jes danas, izrijet ju nije moć,
 ka je sva u hvali da od sto godišta
 još bi djecu imali, - što istina nije ništa!
 Zavide ludjaci djetinskome bijesu
 čineći se jaci i krjepki što nijesu;
 845 i ako su odsvuda sjedinave glave,
 zelena im je kúda kako u luka¹⁵², prave!
 Ma toj ka od žena njim bude virovat,
 ona će studena vazda už njih tugovat!
 Ma što ću od vas rit starica nesvisnih?
 850 Zlo se ne more skrit, - pune ste grinja svih:
 slobodan ki jezik otresao još vas nî,
 da tadi vrag velik veće u vas ne bijesni?
 Svjedoče svi ljudi, i mladi i stari,
 er za vaše ćudi svud se pakao vari.
 855 Sinovi svidoče, na kojih svaka vas
 kako kokoš kvoče u kući na svak čas,
 ter im je trijebi iz doma bježati,
 vragovi er ne bi s vami mogli stati.
 A kad se staricom koja vas zvat čuje,
 860 ukriviv rilicom pogano uspsuje:
 "Jošte sam pristala, ako i peset godiš

¹⁴⁶ *Kad bi se ... pogrdio* - Kad bi sama sebe vidio onakvim kakav jest, ne bi psovao druge, nego sebe.

¹⁴⁷ *od mladih* - o mladima

¹⁴⁸ *od starih* - o starima

¹⁴⁹ *od mene* - o meni

¹⁵⁰ *od tebe* - o tebi

¹⁵¹ *tkane sebe* - svoje glave

¹⁵² *zelena im je kúda kako u luka* - rep im je zelen kao kod luka

jes er sam se udala, - govore, - a što mniš?"
A vraguta zuba u glavi ne uzima¹⁵³,
i uzvidi se duba i hodom i svima.¹⁵⁴
865 Dano je mladice o gizdah da rade,
ali nî staricam da se čine mlade.
S brjemenom u mladih pamet mlada vitri,
a kazat se u starih ima razum hitri.
870 A psovat nevjeste počnete za ništa
govore¹⁵⁵: "Nijeste prilične k nam ništa!
U toj doba vaše ne pristav svaka nas¹⁵⁶
prediješe i tkaše, ne znaše što je las;
a kuća naredna kako crkva biješe,
po kući er vrijedna nevjesta idiješe."
875 Ter takoj uskose kako kruh mladice
i na njih nos nose¹⁵⁷ jak na pristavnice.
I ka je svetija i jošte bolja svim,
ta je mrzećija svekrvam nemilim.
880 A sve je prokleta toj vaša oholas,
nemilo ka smeta kućni mir na svak čas;
s stola zapovijedat hoćete svakako
i svemu zakon dat, a život opako.
Trijebi je¹⁵⁸ onomu bit života sveta
tko hoće drugomu dat nauka i svjeta.

STOJNA

885 Uh, brižna, nisam ja, Rade, takej ćudi,
da ni Jela tvoja, - tim po pravdi sudi!

RADAT

890 Ni prsti nijesu svi jednaci od ruke,
ni žene nijeste vi sve takoj zle struke¹⁵⁹.
Govori se onim koje su zle ćudi,
a ženam tim vrlim: tebi nauk budi.
Pođ'mo zvat Dragića i ostalih! Hodimo
ovoga djetića, da domom vodimo;

¹⁵³ *uzima* - ima (uz-ima)

¹⁵⁴ *i uzvidi se duba i hodom i svima* - i izgleda kao hrast i hodom i svime ostalim

¹⁵⁵ *govore* - govoreći

¹⁵⁶ *U toj doba vaše ne pristav svaka nas* - U tim vašim godinama svaka od nas neprestano...

¹⁵⁷ *nos nose* - srde se

¹⁵⁸ *trijebi je* - potrebno je

¹⁵⁹ *zle struke* - zle vrste

i ako ne ktje it, trijebi će bit tada
silome ga vodit, - nut našega jada!

STOJNA

895 Neka idu¹⁶⁰ ja sade u selo po čeljad,
a ti ostan' š njim, Rade, molju te boga rad.

RADAT

Budi ti!¹⁶¹ A ti pođ' i nemoj ništa cknit,
najbrže¹⁶² š njima dođ' prî neg gdje bude it.

Ovdi STOJNA ide po čeljad, a RADAT za MILJENKOM otide; i svršuje drugi at.

¹⁶⁰ *idu* - idem

¹⁶¹ *Budi ti!* - Neka ti bude!

¹⁶² *najbrže* - smjesta, odmah

TRETJI AT

Prvi prizor

MILJENKO (*sam*)

900 Je li tko, bože moj, u srcu ikada
 ćutio nepokoj ki ćutim ja sada?
Srce mi sve gori u živoj žeravi,
 a duša se mori da se tijela izbavi.
Što vidim, sve je jad; što čujem, sve je plač;
 jaoh, prješno njeki sad kolje me smrtni mač.
905 Majka mi nije mila, - djed i stric nemili,
 sama¹⁶³ lijepa vila na svijetu mi omili!
Sama je ovaj vil ke pogled ljuveni
 može ovi grozni cvil utješit u meni;
jedina nje milos može me smiriti,
910 inako usilos meni je umriti.
Ne razum tadi tvoj ni tvoj svjet srčani,
 Radate, nije toj ljuvenoj lik rani.¹⁶⁴
Koliko mao razlog svi stari imaju,
 toj vidi pravi bog, što na vas vikaju.
915 Vikaju, er mlados mladosti¹⁶⁵ provodi,
 sad kad ih zla staros u tamni grob vodi;
kako da nijesu nigda mladi bili
 i mlados u bijesu huđe od nas vodili.
Vaj, da li ne vide od pameti očima
920 er ovi svit ide razlazi svojima?
Djetinstvom dijete toj, a starac starosti
 provodi život svoj, a mladac mladosti.

¹⁶³ *sama* - jedina

¹⁶⁴ *Ne razum ... lik rani* - Taj tvoj razum ni tvoj dragi savjet, Radate, nije lijek toj ljubavnoj rani.

¹⁶⁵ *mladosti* - mladošću, kao mladost

Narav je dala red svemu i dobro bitje:
zimi je dala led, a prolitju cvitje;
925 dala je mladosti snagu i veselje,
dala je starosti nemoć i dreselje.
Srce oto nam stvori u slatkoj ljubavi,
na lasno da gori i u snu i javi;
a leda od starih napuni tej prsi,¹⁶⁶
930 tim veći dio njih na ljubav sad mrzi.
U starih krv umre, s kom umru i volje;
zla staros taj satre snagu i sve bolje;
a sad vri krv u nas i š njom volje izviru,
ljubav nas tim svakčas drži u nemiru;
935 ljubav nas primaga, ter ka¹⁶⁷ vil gizdava
veće nam je draga nego naša glava. -
Ma što ću sad riti od vile ljuvene
koja se ktje skriti u vode studene?
Mogu li ne ljubiti nje lipos od raja,
940 mogu li i živ bit ikako bez nje ja?
Mogu li ne tužit, gospoje, vas vik moj,
čim budu sadružiti anđelski ures tvoj?
Ako bi se i ktilo, nije moć, jaoh, ne da
tva ljubav, mâ vilo, koja me sad vlada.
945 Nije te, ja vidim, sad ovdi, gospoje;
gdje da te sad slidim, u strane u koje?
Budem te sliditi, u pakao da znam sit,
i za te podniti sve muke i još umrit.

Odhodi MILJENKO, a LJUBMIR izlazi i govori:

Drugi prizor

LJUBMIR

950 Vaj, huda nesrećo, i ti li prispje sad,
od dobar svih smećo, za dat mi gorki jad?
Ne bi li zadosti zla ljubav što mene
napuni žalosti i muke pakljene?

¹⁶⁶ *a leda od starih napuni tej prsi* - a te prsi staraca napuni ledom

¹⁶⁷ *ka* - koja, neka

Ali i ti ktje pristat g zlu¹⁶⁸ hudom naravi,
neka ja budem znat kako uza tva davi!
955 Gorčija s' od jada, smrtno me ucvili,
pokoli, jaoh, sada s dražim me razdili,
Tirenu pokoli s očiju mi odnese,
satira a, toli vrlu zvijer, nanese,¹⁶⁹
ki moje veselje i moju svu rados
960 u gorko dreselje obrnu i u žalos. -
Satiru nemili, da s' proklet od višnjih,
gorč'ji te vik cvili srjetali od mojih!
Želje te uvike ljuvene morile,
nezgode sve prike vazda te tirile! -
965 Gdje te ću sad zvati, mâ draga gospoje,
gdi li te ću iskati, u strane u koje?
Gdje te ću, jaoh, slidit? Er priđe¹⁷⁰ mnim umrit
ner tebe već vidit, ner tebe već pozrit!
Gdi je glas slatki tvoj toli pun milosti,
970 da tužno srce ovoj slobodi žalosti?
Gdje je obraz veseli, da plačnu mu¹⁷¹ mladost
i život dreseli obrne u rados?
Morebit u rukah nemilu satiru, -
ah, toga me je strah ah, krostoj umiru!
975 Morebit oni cvit grdi ki bog zda
da se njim ovi svit i diči i gizda.
Prí na me sve hude nesriće udrile,
neg da vik toj bude od drage me vile;
i mene zle zviri na kuse¹⁷² trgale
980 prí neg se satiri tim igdar pohvale. -
Hoću li, satiru, s tobom se gdi ja stat?
Ah, na moju viru, budem te svu iskat,
budem ti znat činit nemilo kako je
drugoga odilit od svoje gospoje!

LJUBMIR odhodi, a RADAT ishodi umoren, budući iskao MILJENKA, i govori:

¹⁶⁸ *pristat g zlu* - povećati zlo

¹⁶⁹ *satira a...* - a nanese satira, toliko jaku zvijer

¹⁷⁰ *priđe* - prije

¹⁷¹ *mu* - moju

¹⁷² *na kuse* - na komade

Treći prizor

RADAT (*sam*)

- 985 Radate, zlo s' pošao, ja viđu, ži mi ti,
odkad si došao mahnice liječiti.
Tovare goniti i vodit zle žene,
s mahnici obćiti muke su paklene.
- 990 Pođ' tamo, voh, Stojna, naći ćeš Miljenka,
ži m' t' neć' bit pokojna skoro s tvoga sinka.
Miljenko pameti, što Kupido krili,¹⁷³
po gori sad leti. Ah, bože moj mili!
Što ćeš bijeli kruh i dobra ljetina,
do grla pun trbuh najboljega vina!
- 995 Oto ih sitijeh, - Kupido, strijelja' sad!
Vragut kus! U lačnijeh ne tiče on nikad!
Las i san i grlo¹⁷⁴ boga su učinili¹⁷⁵
golo dijete vrlo, bez vida a s krili¹⁷⁶,
u ruci drži luk i strile ognjene¹⁷⁷,
- 1000 kim strijelja i prži s glave pokradene.¹⁷⁸
Slična njih pameti, svaki njih kojome
petsat¹⁷⁹ milja leti na uru gorome,
objiesne taj strilja, za lačne ne haje,
i plača nadilja i tuge zadaje.
- 1005 Ljubav se taj zove, ku vele svi ludi
toliko da slove¹⁸⁰ na nebu i svudi.
Koje je božanstvo toj vražje cić koga
plač, nemir, sužanstvo stječe se za boga?
- 1010 Ka li je ljubav toj ka stavlja ljuvene
u vječni nepokoj, u muke pakljene?!
Ljubav je živiti s družinom junáci,
rujno vince piti s dobrim veseljaci,
popijevke veselo junačke spijevati

¹⁷³ *Miljenko pameti, što Kupido krili* - Miljenko pameću, kao Kupido krilima

¹⁷⁴ *Las i san i grlo* - Dokonost, spavanje i jelo

¹⁷⁵ *boga su učinili* - pretvorili su boga

¹⁷⁶ *bez vida* - Amor je prikazivan slijep ili s povezom preko očiju.

¹⁷⁷ *strile ognjene* - Amorove strijele na nekim su prikazima zapaljene

¹⁷⁸ *kim strijelja i prži s glave pokradene* - "i pali sa ženske glave na kojoj je lažna (pokradena) kosa" - odnosno vlasulja - "(kojom žene uljepšavaju svoju glavu i na taj način lakše osvajaju muškarce" (Ratković).

¹⁷⁹ *petsat* - petsto

¹⁸⁰ *toliko da slove* - toliko da je na glasu, toliko da je slavan

1015 i činit sve selo u igri stojati,
i tance na vrime¹⁸¹ s seljankam izvodit,
i igram takime blaženim dan vodit.
Nevjeste oto i mi tej lijepe gledamo,
besjedimo š njimi, tamašimo i igramo;
1020 u igri štipljemo, gdino se prigodi.
i po š'ji pleštemo i indje kadgodi.
Ma zatoj ne mremo ni strilja tuj tko nas
kako njih, ma gremo veseli već svakčas.
Zla pamet gdino je, zle misli tuj budu,
ke, brate, ne stoje nikada zaludu,
1025 gubi se snaga i dan hodeći za njima. -
Od truda njeki san mrtvi me se prima:
bogm' ovdi ja zaspah! - Voh, Stojna, pri vodi
Miljenka ne iskah¹⁸², a ti za njim hodi.

Ovdi RADAT zaspi, a KUPIDO izide i govori:

Četvrti prizor

KUPIDO (*sam*)

1030 Kolika oholas i š njome mala moć
u ljudeh jes danas, izrijet ju nije moć.
Oto su ki vele da nije bog Ljubav;
i toj tko mni cijele pameti nije ni zdrav.
Što sam ja, znaju toj visoka nebesa,
ognjeni a stril moj i u pakao doseza;
1035 zna Marte, zna Džove¹⁸³, svi znaju što sam ja
bogovi, i slove meu ljudmi vlas moja!
Dobro zna toj oni ki drazih bježeći¹⁸⁴
grozne suze roni sam sebe želeći,
lipotom sve vile ki nekad moraše,
1040 a moj luk i strile za ništa scijenjaše,
ki bi se blažen zvaao, od šta se svak čudi,

¹⁸¹ *na vrime* - u pravom tempu

¹⁸² *ne iskah* - neću iskati

¹⁸³ *Marte* - Mars, starorimski bog rata; *Džove* - Jupiter (Jove), starorimski vrhovni bog

¹⁸⁴ Ovi se stihovi odnose na Narcisa. *drazih bježeći* - bježeći od onih koje su ga voljele (nimfe, Eho)

1045 kad ne bi imao uza se što žudi.
Nu svaku oholas koja je proć meni
satira moja vila i moj stril ognjeni.
I stari znaju toj, ako se i hoće rit
njih srca oganj moj da ne može gorit¹⁸⁵.
Stare sam ja mnoge činio cić vile,
kim su nad greb noge¹⁸⁶, da tuže i cvile,
1050 kako trud da gore dragu vil želeći
i da se ne more svud za njom hodeći.
Svjedoče toj oči koje ih poziru
i moj stril svjedoči kroz ki suze otiru. -
Radate, i ti sad svjedoči na sviti
u srcu što je jad¹⁸⁷ ljuveni trpiti,
1055 i što je moja moć na zemlji i na nebi,
ka vrha može doć svakomu i tebi.
Sada se oholi i tolik razum tvoj
sad ljubavi odoli, inako rob si moj.
1060 Tirene, lijepe vil, lipotom striljam te,
u vječni plač i cvil za njome stavljam te.

Peti prizor

Ovdi se RADAT probudi, a vila TIRENA prođe govoreći:

VILA

Je li ki, bože moj, veći trud na saj svit¹⁸⁸
negoli ovakoj dragoga, jaoh, želit,
bez koga nije moć srdačce smiriti,
bez koga dan i noć meni je cviliti?

¹⁸⁵ *ako se hoće ... gorit* - makar se priča da njihova staračka srca ne može zapaliti moja vatra

¹⁸⁶ *kim su nad greb noge* - koji su jednom nogom u grobu, koji su jedva živi

¹⁸⁷ *jad* - otrov

¹⁸⁸ *na saj svit* - na ovome svijetu

Šesti prizor

RADAT, vidjevši vilu, za njom se užeže i govori:

RADAT

- 1065 Radate, koji san vidio si ti sada?
Zao ti je došao dan, nî ovaj bez jada!
Koji li ljepotu sad ovdje vidi ti
ka momu životu ktje pokoj odniti?
Odnese mir i goj lijepa vil ka prođe!
- 1070 Što može bit ovoj? Što na me sad dođe?
Što je ovoj, vaj meni? Tko mi smrt zadava?
Njeki me ognjeni živi plam skončava!
Vaj, ka će biti zled? Ali me zatravi
vilinji taj pogled pun svake ljubavi?
- 1075 Ali ka nakazan od gorscijeh¹⁸⁹ nemani,
zaspavši zao san¹⁹⁰, srdačce me rani?
Ali je istina što u san vidih ja,
tere zgor s visina peči¹⁹¹ me zla zmiija?
Ter ljubav, kom nekad rugah se na svak čas,
- 1080 osvetit hotje sad na meni svoju čas,
ter mene ucivilo pogledom i mene
lijepo vil ustrili¹⁹² kon vode studene,
neka znam¹⁹³ što je moć ljuvena na sviti
i što je taj nemoć¹⁹⁴ u srcu trpiti;
- 1085 ljuveno ki cvile da umim požalit,
š njima plač i cvile da umim još dilit.
Ako je ljuveni što ćutim trud ovoj,
on ti je pakljeni i smrtni nepokoj!
Ali ja snim ovoj? Ako 'e san, učini
- 1090 ovi trud, bože moj, da se s snom rasčini!
Radate, ne spiš ti, ma si rob ljubavi!
Rajskome liposti vila te zatravi,
vila te opoji pogledom ljuvenim,
a ljubav te osvoji kriposti skrovenim.

¹⁸⁹ *gorscijeh* - gorskih; prema narodnom vjerovanju takve nemani, koje mogu opčarati, žive u planini

¹⁹⁰ *zaspavši zao san* - dok sam spavao zao san; Radat nije siguran je li to što mu se događa san ili java

¹⁹¹ *peči* - ugrize

¹⁹² *ter mene ucivilo...* - te mene ucivilo i mene pogledom lijepo vil ustrili

¹⁹³ *neka znam* - kako bih upoznao

¹⁹⁴ *nemoć* - bol, bolest

- 1095 Ljubav te usili da ođeš¹⁹⁵ sad tvoj stan,
a obraz nje bili da slidiš noć i dan.
Ma što cknim ter sad ja ne slijedim najbrže¹⁹⁶
nje lipos od raja, vaj, što me uzdrže?!

Sedmi prizor

*Iz doma svojta, po MILJENKA idući, s RADATOM govore:
DRAGIĆ, VUČETA i OBRAD*

DRAGIĆ

- 1100 Gdje je taj naš ludjak za vilom ki pođe,
vukovom a divjak u gori stado ođe?
Vuk mu je uio ovcu i tro'e mlado.
Gdi se je k vragu on gdio¹⁹⁷? Zlo mu ide sve stado!

VUČETA

- 1105 Koja je bijes toj u ljudi udrila
da stado i dom svoj ohode cić vila,
da tlače svoju čas i pravdu i razlog
jak prase kad se vas umijesi u brlog?

OBRAD

- 1110 Moj brate, svi ljudi koji su pod nebom
rađaju se s čudi tko s dobrom a tko s zlom.
Tko se bude rodit s zlom čudi, ja ću t' rit,
s zlom će i živit, s zlom čudi će i umrit.

DRAGIĆ

Radate, hodimo toga vilenika
da domom vodimo, zloga obijesnika.

¹⁹⁵ *ođeš* - ostaviš, napustiš (od gl. *oći*)

¹⁹⁶ *najbrže* - smjesta, odmah

¹⁹⁷ *gdio* - djeo

RADAT

- Mo'a bratjo, vaš Radat nije oni ki je bio!
Za družim pomoć dat na oganj je nastupio.¹⁹⁸
1115 Nika vil kojoj nî prilike na sviti
srdačce me zani, ter hoću umriti;
ter mi je usilos za njome hoditi,
anđelska nje lipos da bi me smiriti.
1120 Tanka i visoka banjaše se u gori
jak zvizda s istoka prid suncem o dzori.
Vi tamo gledajte za Miljenka odsad,
a mene se ohajte, junaci, boga rad.

DRAGIĆ

- A bolje, Radate! Spravi se dake i ti,
počteni naš brate, gorske vil sliditi!
1125 Tej vile u mlados nijesi ljubio,
a sad se s' u staros bijedan izgubio!

VUČETA

- Maj, tu vrag s Radatom! Što ćemo još vidit?
Uh, za ljubavi tom i Radat poče it!
Radata uzeše tej vile od gore
1130 kmecka čas ki biješe. Sada zlo i gore!

OBRAD

- Mo'a bratjo, zlo se ide, pokoli ovako
stari se ne stide živiti opako.
Veli se, bit će sud¹⁹⁹ i svrha svita onda
kad stare ljuven blud, ne razlog, uzvlada.
1135 Što ćemo sada rit, družino mâ mila,
Radata pokli mrit čini gorska vila?!
Razumni naš Radat za njome hoće poč,
a vami ovdî čas postat²⁰⁰ Radatu nije moć.

¹⁹⁸ *Za družim pomoć dat na oganj je nastupio* - zato što je drugima pomagao, nagazio je na oganj ljubavi

¹⁹⁹ *sud* - sudnji dan

²⁰⁰ *postat* - postajati, stati

DRAGIĆ

1140 Radate, boga rad, ka uzma²⁰¹ toj dođe
i tebe takoj sad uzeta ovdi ođe,
ter tebe takoga gledamo mi sada,
sramotu od koga ne imasmo dosada?

RADAT

1145 Mâ bratjo, molju vas, g zlu mi ne pristajte,
ljubena što je vlas po meni poznajte.
Ljubav me osvoji, s kom se rvat ne more,
liposti m' opoji lijepe vil od gore,
koju kad pozrih ja u gori zeleni
sunačcem gdi sva sja, vas umrih u meni²⁰².

VUČETA

1150 Tolik trud, nut me čuj, ne bismo imali,
da te sad mrtva tuj budemo zastali,²⁰³
neg da te takoga gledamo mi sada,
sramotu od koga ne imasmo dosada;
er je bolje umriti tisućkrat, brate moj,
negoli živiti na opaku takoj!

OBRAD

1155 Radate, za boga, jesi li oni ti
ki nekad svakoga učaše živiti?
Ali si ka neman koja se Radatom
nam kaže u ovi dan š njegovom sramotom?²⁰⁴
Radat si obrazom, ali nisi dili²⁰⁵!

VUČETA

1160 Zločestvo porazom svojim ga uhili!
Je li ka, bože moj, grubša stvar na sviti

²⁰¹ *uzma* - sablast, prikaza

²⁰² *u meni* - u sebi

²⁰³ *da te sad mrtva tuj budemo zastali* - sve da smo te sad tu mrtvoga pronašli

²⁰⁴ *Ali si ka neman...* - ili si neko čudovište koje se danas nama prikazuje kao Radat i njega sramoti

²⁰⁵ *dili* - djelima

neg starca ovako bez srama viditi?!

RADAT

1165 Nemoćan²⁰⁶ tko nî bio, taj ne zna što 'e bit zdrav,
a tko nî ljubio, prem ne zna što 'e ljubav.
S ljubavi²⁰⁷ mudrovat, ma bratjo, nî ga moć²⁰⁸.
Ja, makar ludovat, za vilom hoću poć.
I zbogom ostan'te!

OBRAD

Vučeta, što j' ovoj?

VUČETA

Ovo i sam pitam te, Obrade, brate moj.

DRAGIĆ

1170 Ovdi su nemani! Odovle bježimo!
Zlo se ovdi i nam hrani²⁰⁹, ali ne vidimo?

VUČETA

Bjež'mo, bratjo moja, za Miljenka neka
ište majka svoja²¹⁰. Što veće Obrad čeka?

OBRAD

Sčekasmo zla dosti, kad ludos staraca
dobiva²¹¹ ludosti svih ludih mladaca.

I svršuje tretji at.

²⁰⁶ *nemoćan* - bolestan

²⁰⁷ *s ljubavi* - o ljubavi

²⁰⁸ *nî ga moć* - nije moguće

²⁰⁹ *hrani* - sprema

²¹⁰ *svoja* - njegova

²¹¹ *dobiva* - nadmašuje

AT ČETVRTI

Prvi prizor

RADAT i DIJETE DRAGIĆ.

RADAT

- 1175 Kamo ide, diklice? Nuti moga jada!
Kamo li tve lice od mene skri sada?
Oto me s' zanila lipotom, sunačce, -
ne bud' mi nemila, smiri mi srdačce! -
Radate zločesti, s vjetrom li govoriš?
1180 Oto se istom ti bijedan ovdi moriš.
Divojka plemka taj od stara od mene
bježat će vazda, vaj, u gore zelene! -
Mâ kćerce, tolikoj nijesam ti ni star ja;
bogme sam jošte moj²¹², žî mi ljubav tvoja.
1185 Jošte bih bio boj ne huđe neg prije;
staro je i sunce toj, ali dobro grije. -
Gluhojzi, viđu ja, besjedim toj gori;
oto ktje čes moja da me ljubav mori!

DRAGIĆ²¹³

- 1190 Voh, ćaća, dobar dan! Zlovoljan što s' tako?
U gori taj tvoj stan nije mani²¹⁴ nikako.
Maja se skončava, er domom ne ideš.
Jeda ti 'e ka strava što tako uzdišeš?

²¹² *moj* - svoj

²¹³ Još jedan lik ima ime Dragić.

²¹⁴ *mani* - uzalud

RADAT

- 1195 Mo'e dijete, tvoj ćaća ne scijenjaše Ljubav
njekada, sad plaća objednom grijehe uprav.
Djetetom s krilama²¹⁵ ćaća se rugaše
i svojim²¹⁶ strilama, pri nego ga znaše;
usiono dijete toj ali se osveti,
prem svasma, mile moj, ćaću tvoga ošteti.
1200 Iz lica nike vil, gdi mu je stan mili,
vazamši luk i stril ćaću tvoga ustrili
u grozno srce toj, nemilo ter svakčas
skonča se ćaća tvoj na suncu kako mraz.
Jadovan a ne znam ki će lik bit meni;
njeki se živi plam razbija po meni.

DRAGIĆ

- 1205 Ži m' t', bih ga batićom privrzero ovim ja,
ter bih ga zlom srićom domome poslao tja,
da takoj ne ide strila'uci čeljad.
Ah, da gdi izide, ja bih mu dao sad!

RADAT

- 1210 Ali ima on krila, ončas bi poletio,
i ognjenih strila, - s neba bi se osvetio.

DRAGIĆ

Ja bih ga i daleče dokućio praćom,
neka se zlo breće ne rve već s ćaćom.

RADAT

- 1215 Mo'e dijete, svak gubi tko se rve s njime:
ćaću tvoga on ubi pogledom jednime,
pogledom ljepše vil neg igdar vidih ja;
nje prsi snig su bil, a ružom lice sja.

²¹⁵ *Djetetom s krilama* - Kupidu, Amoru

²¹⁶ *svojim* - njegovim, Kupidovim

DRAGIĆ

1220 Voh, ćaća, što je toj? Ako ču, ži m' t', mati
da ideš ti takoj, neć' mira imati!
Kada te gdi čuje s susjedom kojome
govorit, sve psuje i vika domome.

RADAT

Da pođ' te joj rec' takoj: "Radat tvoj njekad bi,
a sada nije tvoj neg vile ku obljudi;
slidit ju on pođe po gori i vodi,
a tebi stan ođe²¹⁷, - čin' sama što t' godi!"

DRAGIĆ

1225 Voh, ćaća, kud ćeš poč? Što ti je pripalo?
Kako li ć' maju oč²¹⁸ i dijete tvo'e malo?

RADAT

Trijebi je hoditi, nije mi moć inako!
Pođ', mile, domom ti.

DRAGIĆ

1230 Poći ću opako!²¹⁹
Voh, ćaća, kud ćeš toj? Zao božić toj vili
i onomu ki takoj strilom te ustrili.
Ah, da gdi srjetem ja toj bijesno divjače,
ži mi praća moja, činio bih da plače.
Ja bih ga naučio što je striljat ljudi!²²⁰
1235 Još se nî stučio s kijemgodi zle ćudi
ki bi mu skršili luk i ruku desnu
i strile olomili o očas²²¹ obijesnu. -
Ma čemu ja puštah ovako ćaću it
a ovdî sam ostah? K maji doć neću smit.

²¹⁷ *ođe* - ostavi

²¹⁸ *oč (oći)* - ostaviti

²¹⁹ *Poći ću opako* - zlo ću poći, naopako ću poći

²²⁰ *ljudi* - ljude

²²¹ *očas* - rep, zadnjica

1240 Poći ću za njime, da vidim kud će poć,
bogme t' maji š njime dobar dan neće doć.

Dijete odhodi, a KUPIDO izlazi, pak dijete i vila TIRENA.

Drugi prizor

KUPIDO (*sam*)

Dijete ovoj ki praćom hoće ćaću osvetit
činiću da s ćaćom za vilom bude mrit;
načinom kim dosad nitkor nî ljubio
1245 žudiće a, veomi mlad, neće znat što bi ktio.
Neka zna svaka moć, ter da se ne oholi,
ljubavi er nî moć da itkor odoli.
Poći ću promijenit haljine na meni, -
da sam ja tko će mnit²²² Kupido ljuveni?

Ovdi se KUPIDO na vlašku priobrazi, s djetetom govori; uto vila izide.

Treći prizor

DRAGIĆ

Voh, ćaća, voh, ćaća! Bogme ćaća uteče!

KUPIDO

1250 Gdi je tebi praća? Nu čeka', zlo breće!

²²² *da sam ja tko će mnit* - tko će misliti da sam ja...

DRAGIĆ

Što pitaš praću ti? Ti li si ki strijeljaš?

KUPIDO

Sad me ćeš poznati, ako me ne poznaš!

DRAGIĆ

Ter što će tej strile?

KUPIDO

Srce ti ću ustrilit.

DRAGIĆ

Obijesno kopile, zašto neć' s mirom it?

KUPIDO

1255

Kobila ti 'e mati, a ti si kopile!
Na vjeru ć' plakati, ma cić lijepe vile.

Četvrti prizor

DRAGIĆ i VILA

VILA

Uh, brižna, što ćeš toj? Mene li hoć' udrit?

DRAGIĆ

Nije nego dijete onoj koje me hoće bit.

VILA

1260

Ostava praću tuj, nemoj se, brajo, bit,
a starijih vazda čuj, tere ćeš miran bit.

DRAGIĆ

Bogme mu ktijah dat da ide u štetu.
Mož' li ga, bože, znat? Ja mu ću brečetu!

VILA

Nu dosta! Ostavi praćicu, ži t' maja.

DRAGIĆ

Cić tvoje ljubavi za pas ju stavih ja.

VILA

1265

Jeda si pastira, moj brajo, nekoga
na ime Ljubmira vidio, za boga?

DRAGIĆ

1270

Nije mi se zgodilo viditi n'jednoga
pastira, mâ vilo, nego ćaću moga,
ki mnogo za tebe, gospoje, pitaše,
imat te kon sebe i mnogo žuđaše.
Ma tko si, vilo ti? Od kojih li si strana?
Mila ti s' viditi, lica si sunčana.
Nut luka zlatnoga, - lijep ti je, gospoje!
Nut snijega bijeloga²²³, - sijeh čuda nigdir nije!

1275

Sve poje na tebi kakono u rajju,
jak sunce na nebi a lice tva sjaju.

VILA

Pod', brajo, domome! Oto je blizu noć.

²²³ *snijega bijeloga* - bijelih grudi

DRAGIĆ

Bogme ću s tobome, lijepa vilo, poć!

VILA

Ter što ćeš činiti, kad budeš sa mnom doć?

DRAGIĆ

1280 Verno ću služiti tvu lipos dan i noć.

VILA

Da to ćeš oć maju za doći sa mnome?

DRAGIĆ

Za maju ne haju, ja ću doć s tobome.

VILA

Što umiješ činiti?

DRAGIĆ

1285 Umijem, gospoje,
u dipli sviriti na počtenje tvoje,
i svračke puhati²²⁴, i ptice ostale
umijem hitati, velike i male;
i umijem zapinat zecovom tonote
i pod ploču hitat lisice meu plote.

VILA

Da umiješ igrati?

²²⁴ *puhati* - loviti ptice

DRAGIĆ

1290 Umijem, gospoje,
i umijem pjevati pjesance svakoje.

VILA

Da s kijeme spiš domom?

DRAGIĆ

S majome u nogah.
Mogao bih i s tobom, er nijesam pero plah.
Maja me ne usčuje, kad spim š njom, vragut kus;
zato me ne psuje vik, tako ne ostao pus!

VILA

1295 Čula sam, - drago mi 'e! Budi, brajo dobar!
Tako svak ne umije, a to je božji dar.
Stoj zbogom! Ja ću poč, tuj ćaću čeka' ti.

DRAGIĆ

1300 Da to li ć' mene oć? Nemoj me ostaviti!
Veće mi ni maja ni ćaća mio nî
nego lipos tvoja ka srce me zani.

VILA

Ovu ti jabuku darivam za ljubav
a uzmi dipli u ruku, ter se, brajo, zabav',
doćim ja budu poč ružice nabrati;
sada ću opet doć, neću ništa stati.

DRAGIĆ

1305 Da hoć' li opet doć?

VILA

Hoću sad, žî mi ti.

DRAGIĆ

Nemoj me, draga, oć, er ću inako umriti. -

Peti prizor

DRAGIĆ, zatim RADAT

DRAGIĆ

Nut lijepje jabuke! Bogme je od zlata!
Neće m' ju iz ruke uzet n'jedna plata.²²⁵ -
Ma tko ide odovud? Voh, ćaća, gdi pođe?
Ja te sam iskao svud. Kako li mene ođe?

1310

RADAT

Tužan je ćaća tvoj, - ljubena ktje toj vlas.

DRAGIĆ

Nut!

RADAT

Bijedan, što je toj?

DRAGIĆ

Da t' spovijem dobar glas.
Onaj lipa vila za ku ti pitaše
ovdi je sad bila, nekoga iskaše.

RADAT

1315

Dragiću, sad ću umrit! Što je toj što kažeš?

²²⁵ *Neće m' ju iz ruke uzet n'jedna plata* - neću je dati ni za kakve novce

DRAGIĆ

I ktijah ja š njom it.

RADAT

Ah, ti mi sve lažeš!

DRAGIĆ

Ne lažem! I reče: "Nemoj ti sa mnom it;
neću poč daleče, sad ću opet ovdi bit".
Tuj me pomilova i ovuj jabuku
zlatnu mi darova, - ljubih joj ja ruku.

1320

RADAT

Bijedni Radate, a tebi nije moć
ljubit nje podplate ni k njojzi blizu doć!

DRAGIĆ

Mila ti biješe, slavna t' se viđaše,
gizdavo t' idiješe, sunačcem sva sjaše.
Voh, ćaća, i meni nje obraz sunčani,
prilike komu nî, srdačce, jaoh, rani.
I ako opet doć ne bude, ja ću t' rit,
skoro će bijedan oć tvoj Dragić ovi svit.²²⁶

1325

RADAT

Da li je nemila zla ljubav, sinko moj,
i tebe stravala, mlađahato srce toj?
Mlađahat ter tužiš i u srcu nepokoj
ljubeni, jaoh, ćutiš kakono i ćaća tvoj!

1330

DRAGIĆ

Voh, ćaća, bogme ću it po tusto kozle onoj,
ter ga ću poklonit prilijepoj vili ovoj.

²²⁶ *skoro će ... ovi svit* - uskoro će jadni tvoj Dragić napustiti ovaj svijet

RADAT

- 1335 Čin' što znaš, moj mile! Ne toj, ma sve stado
cić lijepe tej vile podao bih ja rado. -
Ma tko ide ovamo? Njeka 'e zvir viditi.
Bjež, mile, ti tamo, sad naš će ubiti.

Šesti prizor

Ovdi satir izlazi i, užežen za vilom, govori:

SATIR

- 1340 Vaj, što je u meni? Ki ćutim gorki jad,
plam ki li ognjeni me srce praži sad?
Vaj, tvorim grozni plač, a iskra ne gasi
plamena smrtno tač koji me porazi.²²⁷
Vaj, čujem kriposti u meni lipsati²²⁸,
tež vile liposti kad počnem smišljati,
1345 kad ures, kad dike tej zbrajat počnem ja,
kojoj nî prilike pod suncem koje sja.
Ka drazim rumenim ličcem me priblazi,
pak smrtno ljuvenim pogledom porazi,
pak svasma rasčini, jak vitar kad k onoj
1350 uteče planini u koj skri obraz svoj,
ne nađe da ju vik²²⁹ sto oči ki ima,
ni drugi ki človik kriposti sionima²³⁰;
ma da ju upije²³¹ po gorah noć i dan
i jak vuk da vije²³² za njome sve zaman.
1355 Vaj, guste planine obtukoh i gore,
polja i ravnine, - onuđ se ne more!
Obtukoh jedzera i bistre sve vode
tež vile s večera njih tance gdi vode.
Ne nađoh dragu vil, ne pozrih, već ne čuh;
1360 a moj plač i moj cvil može čut svaki duh.

²²⁷ *Vaj, tvorim grozni... porazi* - Jao, grozno plačem, a plač gasi žar koji me je tako smrtno porazio

²²⁸ *čujem kriposti u meni lipsati* - osjećam da u meni nestaje snaga

²²⁹ *vik* (uz negaciju) - nikad

²³⁰ *kriposti sionima* - silnim moćima

²³¹ *da ju upije* - da za njom vapi, da je zaziva

²³² *vije* - zavija

O zeleni luzi, o vode studene,
u ljuvenoj tuzi pomoz'te sad mene!
Pomoz'te er svakčas kroz njeke nepokoj
na suncu kako mraz skonča se život moj.
1365 Objav'te molim vas, iz tejzi zeleni²³³
anđelski taj obraz meu vami skroveni.
Mnokrat ste ljuvenim utočište bili
i granam zelenim radosti njih krili;
1370 nemojte ostavit ni mene ovakoj,
molim vas, objavit hotjejte²³⁴ lice toj.
Kroz lice drago mrem, kroz lice toj venem,
vrh tužnih tužan grem i smrtno, jaoh, stinem!
Komu se tužim sad, s kijem li govorim?
Komu li kažem jad, komu oganj kim gorim?
1375 Kamenu gluhomu i vodam studenim
i lugu pustomu i granam zelenim!
Ma što cknim ter hode²³⁵ dubja ne koripim,
ne svrcem dnom vode, ne koljem, ne slipim?
1380 Što ne žežem gore pastirske i sada
ne haram obore, ne pobijem stada?
Što ne orim spile i jame od gore
gdi se kriju vile ke nami rug tvore,
anđelskim ke licem človjeka priblaže,
od zmiije pak srcem smrtno ga poraze?
1385 Da smetem njih mîre, da pozna njih taj stan
kako je satire moriti noć i dan!
Lav je li u gori? Je li gdi ki pastir?

Sedmi prizor

SATIR i LJUBMIR

LJUBMIR

(Tko ovo govori? Nemili je satir!)

²³³ *iz tejzi zeleni* - iz te dubrave

²³⁴ *hotjejte* - htjednite

²³⁵ *hode* - hodeći, hodajući

SATIR

Desnicom da sve toj ovome potlačim.

LJUBMIR

1390 Satiru, bit ćeš boj od lava s nejačim,
a i pri sam umio mastit se u krvi,
i s kim sam boj bio nijesi ti prvi.

Ovdi LJUBMIR boj bije s satirom, koji ga napokon jednom stijenom udari i smete ga, ter pade na zemlju kako mrtav; a vila ga nahodi i nad njim plače govoreći:

Osmi prizor

TIRENA

Što je ovoj, jaoh meni,
što nesrećna vidim sada?
1395 Ljubmir je ovoj moj ljuveni!
Što bi ovoj, kako i kada?
Što bi ovoj, huda srećo?
Tko me tuge sad napuni?
1400 Od radosti svake smećo,
toli drag cvit tko otruni?
Cvit gizdavi kojim mladost
toli se je mâ dičila
i u komu svu bih rados
i blaženstvo postavila!
1405 Ter srdačce, vajmeh, moje
cijepa se u sto dila,
potlačene gizde svoje²³⁶
pogledavši i lica bila;
pogledavši, vajmeh meni,
1410 ures vridni od pastira
zemlji u skutu gdi studeni
duh poteza²³⁷ i umira!
A pomoći nije odnikud:

²³⁶ *svoje* - njegove

²³⁷ *duh poteza* - izdiše

1415 pusta gora odsvud muči,
 obrnut se nije moć ikud,
 ter se duh moj toli muči.
 Jaoh, pridragi moj Ljubmire,
 ka odluka nebeska bi,
1420 da t' od krvi sad otire
 ljute rane tvoja ljubi?
 Tvoja ljubav, ka cvijetjice
 bra dzorome po dubravi,
 da t' vjenačac od ružice
1425 sviv na rusu glavu stavi;
 urešena da te gleda,
 urešena da te uživa,
 studenija a sad leda²³⁸
 vrle zvizde sve naziva.
 Zlobne višnje svasma zove
1430 rade tuži i nemiru,²³⁹
 pokli od svita trude ove
 bez milosti zgar poziru.
 More li igdar bit na sviti
 gora tuga, višnja moći,
1435 draga²⁴⁰ u krilu mrit viditi
 a ne moć mu dat pomoći?
 Nije²⁴¹ mila, nije draga
 da požali, jaoh, mene,
 i cvilit mi da pomaga,
1440 gledav²⁴² Ljubmir gdi moj vene;
 gledav Ljubmir gdi Tirenu
 svoju dragu sad ne vidi,
 koju žudi, kroz ku venu,
 ličce gdi nje smrtno blidi;
1445 srce gdi nje gorko tuži,
 boleći se njime toli,
 i jadovna gdi smrt moli
 da ju s životom razdruži;
 oči da nje sad ne vide
1450 što su blizu, jaoh, viditi,
 gdi Ljubmiru lica blide
 kteći u krilo Tireni umriti!
 Jaoh, kaži mi, moj Ljubmire,
 ka nesreća na te dođe,

²³⁸ *studenija a sad leda* - a sada studenija od leda

²³⁹ *Zlobne višnje...* bogove, koji vole da su smrtnici tužni i nemirni

²⁴⁰ podrazumijeva se: negoli je

²⁴¹ *nije* - nema

²⁴² *gledav* - dok gledam

1455 ali satir ali zvire
 tač poražena ovdi te ođe.
Kaži meni, tvojoj ljubi,
 svitla časti od pastira,
 tko dva draga sad pogubi,
1460 s tobom ljubi er tva umira.
Ako 'e satir, proklet da si,
 o satiru ti oholi,
 ki nemilo tač porazi
 dva ljuvena verna toli,
1465 prijeka smrt kih razdiliti
 neće ni taj divji bijes tvoj;
 ljubav ih će sadružiti
 ondi gdi je vječni pokoj.
Duše se će njih sastati
1470 vele u ljepšoj u dubravi,
 gdi će mlados uživati
 u radosti i ljubavi.
O gizdave lijepe vile
 bistre vode ke plovete,
1475 me sestrice drage i mile,
 tužbu moju ne čujete?
Uživajte vi u miru
 cvit mladosti lijepe vaše,
 grozne suze a ja otiru
1480 ke me svasma, jaoh, skončaše.
Ne čujete gdi se boli
 sestra vaša i gdi cvili
 i bolesna gdi smrt moli
 da ju s životom razdili?
1485 Er žalosti sej podniti,
 jaoh, ne more tužna vila;
 s Ljubmirom se sadružiti
 želi sestra vaša mila.

Ovdi se vila prinemaga; i svršuje četorti at.

AT PETI

Prvi prizor

LJUBMIR se oporavlja i govori:

LJUBMIR

1490 Jaoh, gdi sam ja ovoj? U kojoj dubravi?
Koji li nepokoj ja čuju u glavi?
Svit mi se vas mete, ter dubja i gore
oko mene lete: Što ovoj bit more?
Jeda je san ovoj ki smeta, jaoh, meni
noćni mir i pokoj u gori zeleni?
1495 Ali mi nî dosti, jaoh, obdan tužiti
drage vil liposti želeći združiti?
Ma ovdi, jaoh, tko je? Koga ovdi vidim ja?
Tirena ovo je, mâ draga gospoja!
Tirena ovo je! Ah, bože, što je ovoj?
1500 Tko tako, gospoje, potlači ures tvoj?
Ki vihar otruni cvit tvoje liposti
i mene napuni pakljene žalosti?
I čemu taj lica pogledam sunčana
gdi su jak ružica ublijedili²⁴³ ubrana,
1505 ter srce, jaoh, moje gorko se raspada
pogledav na tvoje blido ličce sada?
Zli satir je uzrok vas, - sad poznám zlo moje! -
Da takoj tvoj obraz pogledam, gospoje!
Da ures izbrani na zemlji gledam ja,
1510 prilike komu nî pod suncem koje sja.
Odveće, diklice, mnóm se si bolila,
pokli s' tač tve lice za me potlačila.
Velika ljubav jes ku nosi sad meni

²⁴³ *ublijedili* - problijedila (lica)

1515 anđelski tvoj ures u gori zeleni,
pokoli za mene drage vil ostavi
 i vode studene u slavnoj dubravi,
gdino su sva dobra i rajsko sve bitje
 i gdi stan svoj obra razbludno prolitje.
1520 Ma što cknim, gospoje, ter ne idem združiti
 s tvojom duše moje? Er, vajmeh, živiti
bez tebe nije mi moć; bez tebe dan meni
 svrnu se u mrklu noć u gori zeleni.
Da li ću patiti tolike žalosti?
 Budem sad skratiti sve ove gorkosti!

Ovdi LJUBMIR usktjebude se ubit, a družba mu pridode, ter ga uzdrže.

Drugi prizor

LJUBMIR, RADMIO i LJUBENKO

RADMIO

1525 Ljubmiru, boga rad, što se toj, vaj, čini
 od tebe ovdi sad u pustoj planini?

LJUBMIR

1530 Bolje je umriti, takoj se meni mni,
 negoli živiti nesrićan po sve dni.
Blaženi, Radmile, koji se ne rode,
 er nesrećne sile toga ne nahode.

LJUBENKO

Vrijedni uresu izbrane mladosti,
 na te sad koje su napale žalosti,
ter svitli tvoj obraz nemilo grdi tač
 njeki smrtni poraz i njeki smrtni plač?

LJUBMIR

1535 Tirena lijepa vil cić moje ljubavi
 potlači obraz bil i ures gizdavi!

1540 S satirom zao bih boj, - satir me rani, jaoh,
i ranjen ja takoj jak mrtav tuj padoh.
Tuj me je tužna vil jak mrtva zastala,
sama je toga dil sebi smrt zadala!
Koli se, vajmeh, rih malo prî ja blažen,
a sad sam vrhu svih nesrećnih poražen!

LJUBENKO

Jaoh, što sad vidimo? Tirenu lijepu vil?
S Ljubmirom dilimo, Radmile, grozni cvil.

RADMIO

1545 O smrti nemila, izagnana s nebes,
da li s' potlačila od svita vas ures?
Da li sve radosti obrćeš svjetovne
u gorske žalosti, u tužbe jadovne?

LJUBENKO

1550 Oči, vi suzite, - jaoh, srce prosi toj!
Suzami skratite gorki naš nepokoj.
I vi, vode i luzi, pomoz'te nam cvilit,
er tolikoj tuzi, jaoh, nî moć odoliti.

Treći prizor

Prijašnji i REMETA

REMETA

1555 Mir s vami, pastiri, u vaše željenje
višnji vas samiri!²⁴⁴ Što je toj cviljenje,
ka li je tužba toj i boles²⁴⁵ vaša taj?
Lik je li koji njoj na zemlji? Što li 'e²⁴⁶ ovaj
gizdava diklica?

²⁴⁴ *u vaše željenje višnji vas samiri* - neka vam višnji usliša vaše želje

²⁴⁵ *boles* - bol

²⁴⁶ *Što li 'e* - tko li je

RADMIO

1560 Od voda je ovoj vil;
bijela je nje lica prijeka smrt potlačil',
našadči²⁴⁷ ovoga na zemlji pastira,
ljubovnika svoga, ranjena od satira,
gdi leži jak mrtav u planini pusti,
koga tužna zgledav od muke duh pusti.

REMETA

1565 O svite, ti ti si pun tamne tamnosti,
daleče koli si od višnje svitlosti!
G zlu tvomu pristaješ po grešnoj naravi,
od dobra ostaješ ko'e ti bog objavi;
nebeske darove anđelske ohodiš,
zemaljske otrove a s tvojim zlom slidiš.
1570 O slipi čovječe, zemlja ti omili,
ka te, nesvijesniče, na gork plač usili;
a nebo ostavi, gdi višnji pribiva
i gdi se u slavi vječni mir uživa.
K nebesom dvigni oči, pogledaj vrh gora
gdi sunce s istoči sad tvoj vid otvora;
1575 ostavi tamnosti, kako ti on sviti,
svojome svitlosti, čovječe, ktjej iti²⁴⁸.
Pastiri mo'i mili, ki ste čas i slava,
i vazda ste bili, od ovih dubrava,
vašim se suzami boli duša moja,
1580 i ovd sam k vami, pastiri, došao ja,
da bih vam dao pomoć, zač mnoga²⁴⁹ objavi
menije višnja moć u ovoj dubravi.
Tim, drazi, za mal čas poslušajte starca,
er vam će višnja vlas skoro smirit srca.
1585 Pastiri, znajte ovoj, er višnji za milos
dušu su vili toj uzeli, nje lipos,
da takoj dan i noć za drazim ne cvili,
bez koga nije moć živiti toj vili,
1590 koju će povratit, vjerujte vi meni,
i žalost vam skratit, pastiri ljuveni.

²⁴⁷ *našadči* - kad je pronašla (vila)

²⁴⁸ *ktjej iti* - idi, htjedni ići

²⁴⁹ *mnoga* - mnoge stvari

LJUBMIR

O višnji, vratite pridragu vil meni,
srcu mi skratite nepokoj pakljeni!

RADMIO

Tirenu Ljubmiru a svitlo sunce nam,
ružicu rumenu zelenim planinam!

LJUBENKO

1595 Vrat'te nam veselje ovome liposti,
odžden'te dreselje od naše mladosti.

REMETA

1600 Priklonu svaki vas, pastiri gizdavi,
k višnjemu dvigni glas, zla da vas izbavi,
ki može veselje sada vam povratit
i gorko dreselje u rados obratit.

LJUBMIR

U oganj postavljam gorušte ljubavi²⁵⁰
me srce, kim spravljam i u sni i javi
vas višnje hvaliti, Tirenu kad meni
budete vratiti u gori zeleni.

RADMIO

1605 Liru vam ovaj sad, o višnji, darivam²⁵¹
uz koju već nikad spijevati ne imam
neg kada hvaliti budem vašu kripos,
kojome vratiti možete ovuj lipos.

²⁵⁰ *U oganj ... ljubavi* - na žrtvenik ljubavi; Ljubmir kao zavjetnu žrtvu daje svoje srce

²⁵¹ *Liru ... darivam* - žrtveni dar Radmilov

LJUBENKO

1610 Sve pjesni²⁵² koje ja služeci neharnoj
u vjetar metah tja, - višnji, vi znate toj, -
u hvalu u vašu sad hoću obratit,
a lijepu vil našu hotjejte nam vratit!

RADMIO

Ljubmiru Tirenu a svitlo sunce nam,
svu rados ljuvenu vratite planinam!

IZ NEBA GLAS

1615 Zavjete primamo, pastiri ljuveni,
a dušu vraćamo prilijepoj Tireni.
Ovdi se vila uporavlja, a remeta govori:

REMETA

Oto vam gizdava Tirena, pastiri!
Bogu hvala i slava koji vas samiri.
I zbogom!

LJUBMIR

Gospoje Tireno!

VILA

Ljubmiru! Dragi moj

LJUBMIR

1620 Ovo je priverni sluga tvoj!

²⁵² *Sve pjesni* - Ljubenko kao žrtvu prinosi svoje pjesme

Četvrti prizor

Ovdi MILJENKO doteče i vili govori, a LJUBMIR na njega vrkne, RADMIO i LJUBENKO, a RADAT i DRAGIĆ dotrče na njegovu pomoć.

MILJENKO

Gospoje gizdava, Miljenko sluga tvoj
u ruke tve dava pritužni život svoj;
bez tebe živiti, gospoje, ne more!

LJUBMIR

Stan' tamo, čuješ ti, divjače od gore!

MILJENKO

1625 Što tiskaš? Vila taj moja je gopoja!

RADMIO

Bježi tja, ne vikaj!

MILJENKO

Neću je oći ja.

LJUBENKO

Viđu ja, život tvoj omrzao tebi jes.

RADAT

1630 Što biješ dijete toj? Probavi taj bijes;
taj vila sva tvoja neće bit, neka znaš;
naša je gospoja!

DRAGIĆ

Što ljudi tuj tiskaš²⁵³?

LJUBMIR

Ne štedi divjake! Udari, Radmile!²⁵⁴

RADAT

Što bjete junake? Koje su toj sile?

LJUBMIR

Sad ćete viditi što je po dubravi
nesvijasno hoditi.

RADAT

1635

Hodimo kako i vi.
Udari, Dragiću! Strašiti nemoj se,
a, moj dobri ptiću, Miljenko, ne boj se!

Peti prizor

*Ovdi dobar čas boj biju, uto izidu tri satiri i na njih udare, i u troje boj biju,
a vila im iz gore govori, na riječi od koje se ustave.*

VILA

1640

Ljuveni pastiri, izbrana mladosti,
i vi svi satiri, planinska radosti,
vaj, što toj činite? Hoće li razum toj,
ali bojem mnite u gori steć pokoj?

²⁵³ *tiskaš* - guraš

²⁵⁴ *Udari...* - "Ovdje počinje, kako se zaključuje iz iduće didaskalije, ples na "bojni način od moreške", koji će poslije pomirbeno zaključiti "tanac na način pastijerski" (kako naznačuje jedan rkp.) ... Nije poznato kakva je bila ta Držićeva moreška, ali se može pretpostaviti, misli Košuta, da se Držić koristio moreškom kakva nam je i danas poznata u Korčuli..." (F. Čale)

Čovječe, što s mirom bez boja mož' imat,
nikada s nemirom ne imaš toj iskat.
Ako se cić mene bijete, ljuveni,
ovo vam Tirene u gori zeleni.
1645 Odžden'te zli nemir od vaše mladosti,
a prim'te božji mir pun svake radosti.
Ja vam ću vila dat darove tej sada
ke ne biste pitat umjeli nikada:
1650 pastirom vas razum od svita i znanje²⁵⁵,
satirom pamet, um i ljucko spoznanje;
ostalim daću svis, da znaju na sviti
kako je u nesvis gruba stvar živiti.
Svakomu ću još dat jednu od mo'ih sestara,
ku će vik uživat, š njom da se istara;
1655 er mnoge ja vile sestre imam u vodi,
prilijepe i mile, koje voda rodi;
a ja od vas inoga ne pitam neg mira
i vjerenika moga, dragoga Ljubmira.
Ovdi, budući se od boja ustavili, RADMIO govori:

RADMIO

1660 Junaci hrabreni, oto vil gizdava
u gori zeleni milos vam svo'u dava.
Ne bi li bolje nam sada boj ostavit²⁵⁶,
a ovim planinam, junaci, za njom it?
U rajskoj liposti ovej slavne vile
1665 čudne su kriposti na sviti i sile:
može svaku žalos i svako dreselje
obrnut u rados i u rajsko veselje.
Oto nam hoće dat darove tej sada
ke ne bismo pitat umjeli nikada;
1670 tim, bratjo, pođimo za njome boga rad,
veće se ne bijmo, mir budi s nami sad!

SATIR

Mir budi!

²⁵⁵ *razum od svita i znanje* - "mens mundana" ili "intellectus divinus" neoplatoničara (Košuta), u smislu koji valja pridavati učenju M. Ficina i sljedbenika

²⁵⁶ *boj ostavit* - napustiti, odustati od boja

SATIR

Mir ću i ja.

SATIR

Da i ja, brate moj.

RADAT

Mir ću i ja, kad moja gospoja hoće toj.

MILJENKO

Ja ino ne želim, junaci, nego mir.

DRAGIĆ

I ja mu se veselim, - zla mraka²⁵⁷ uzmi nemir!

REMETA

1675

Veliki bože moj, usiona tvoja vlas
milosni pogled tvoj obrni svrhu nas,
i ovi mir potvrdi komu je svak nas rad.
Bože, ne pogrdi molitvu moju sad!

Ovdi s tancom čine mir, i s tancom odhode za vilom, a KUPIDO izlazi i govori puku:

Šesti prizor

KUPIDO

1680

O ki nas slušate s ljubavi i s radosti,
veće ne čeka'te sad ove mladosti;

²⁵⁷ *zla mraka* - nečastivi, nešto zlo ili sl.

1685 zač²⁵⁸ oni pođoše njih dragu vil slidit,
a mene ođoše²⁵⁹ ki vladam nebo i svit,
da budem moliti priklono sada svih,
da srce primiti budete dobro njih
i ljubav kome²⁶⁰ sad hotješe zadosti
ovo brijeme od poklad uzvisit radosti.
Za drugo ništar ja, o puče, neću rit,
zač sunce, koje sja, svitlo će vazda bit;
1690 nenavis ne more učinit nemila
da ruža od gore nî rumena i bila.

SVRHA.

²⁵⁸ *zač* - jer

²⁵⁹ *ođoše* - ostaviše

²⁶⁰ *kome* - kojom

Tužba Ljubmira od komedije Tirene.¹

Vaj, da li ovakoj u želji ljuveni
vaskolik život moj cvilit je, jaoh, meni?!
Da li obraz rumeni, lipotom na sviti
prilike komu ni², čini me cviliti,
5 čini me, jaoh, mriti? A ne da huda čes
da bi mi³ izriti dragoj vil mu boles;
anđelski nje ures er kako liposti
mnim tako i da jes pun svake milosti.⁴
U gorkoj žalosti tko da ne tuguje,
10 tolike gorkosti kad moje začuje?
Ma, jaoh, čemu je da čuje svak plač moj
i da me žaluje, a da ona ne zna toj?
Ah, da bi meni njoj kadgod⁵ moć izrit⁵
kako me nepokoj kroza nju⁶ čini mrit,
15 činio bih još oblit suzami nje lice,
na pomoć srcem prit u moje tužice.
Morebit, diklice, ti s vilam u gori
sad bereš cvijetjice, a mene plač mori,
a srce me gori u tvojoj ljubavi, -
20 ljubavi u gori koja me zatravi.
Ah, tko da izbavi mene sad gorkosti
u ovoj dubravi, kad ni⁷ tve liposti?

¹ Ova je pjesma vjerojatno starija verzija Ljubmirova monologa u *Tireni* (st. 259-362). Objavljena je u Držićevom kanconijeru kao Pjesan 26 (drugo izdanje, *Pjesni Marina Držića ujedno staoljene s mnogim družim lijepim stoarmi*, U Bnećijeh, MDCVII, Polak Frana Bariletta, u kojemu je tiskana pjesnikova poezija i drame u stihu, *Tirena, Novela od Stanca, Venere i Adon*). Premda je nakon 25. pjesni Držić napisao "svrha", ovu je Tužbu u nj uvrstio naknadno, zajedno s Prologom drugim za *Tirenu* (Pjesan 27.).

² *lipotom na sviti prilike komu ni* - kojemu po ljepoti nema sličnoga na svijetu

³ *da bi mi* - kad bih mogao

⁴ *anđelski nje ures ...* - jer kao što mislim da je njezin anđeoski ures pun ljepote, tako je pun i svake milosti

⁵ *da bi meni njoj kadgod moć izrit* - kad bi meni bilo moguće kad god njoj izreći

⁶ *kroza nju* - zbog nje

⁷ *ni* - nema

Nî ufat radosti liposti bez tvoje
mojojzi mladosti,⁸ mâ lijepa gospoje!
25 Vrh tužnih tužno je, izbrani cvite moj,
tužno srce moje bez tebe ovakoj.
Vaj, gluhoj da li ovoj spovijedam ja gori
moj gorki nepokoj koji mi domori?
30 koji me umori, pokoli, vajmeh, nî
lijepo vil da stvori mojojzi lik rani,
od mene ka brani svo'e gizde ljuvene,
kad umrem ka hrani smilit se na mene.⁹
O gore zelene, o guste planine,
o vode studene, o polja, o ravnine,
35 o vi sve živine, žalite boga dil¹⁰
Ljubmira ki gine cić lijepo svoje vil!
Ma, jaoh, tko bi mnil anđeoski da obraz
u sebi nosi cvil i smrtni, jaoh, poraz?!
Ma tko je, nje ukras kad bude viditi,
40 da se u plam i u mraz ne bude stvoriti?
Vaj, da li cviliti meni je dan i noć
i svakčas, jaoh, mriti, a umrijet nije mi moć?
O smrti, tvoja moć pomozi mene sad,
bolesnim na pomoć ako općiš¹¹ doć ikad.
45 čemu je biti mlad i častan meu družu,¹²
a u srcu ćutit jad, a živit u tuzi,
a živit u uzi ljuvenoj gorko tač?!
Jeste li, o luzi, čuli ikad gorč'ji plač?
Ma, vajmeh, sada zač tuge se ne izbavim
50 i oštri ovi mač u srce ne stavim,
a ja da sada njim lik rani ljuvenoj
nađem i tugam svim u gori zelenoj?

⁸ *Nî ufat radosti ...* - ne može se moja mladost nadati radosti kad je lišena tvoje ljepote

⁹ *kad umrem ...* - koja mi se neće smilovati dok ne umrem (*hrani* - čuva, suzdržava se)

¹⁰ *boga dil* - radi boga

¹¹ *općiš* - običavaš

¹² *meu družu* - među drugovima

Prolog drugi komedije prikazane u Držić na piru.¹

OBRAD I PRIBAT.

OBRAD

Maj, tko će bit ovoj?

PRIBAT

Nut čuda čudnijeh!²

OBRAD

Pribate, ti li s' toj?

PRIBAT

Nut stvari uljudnijeh!³

¹ Sačuvana su dva prologa *Tirene*, prvi, napisan za prvu izvedbu 1548, i ovaj drugi, tiskan u drugom izdanju *Pjesni Marina Držića* iz 1607. godine, ali među Držićevim pjesmama pod brojem 27, a napisan za drugu izvedbu *Tirene* godine 1551. Ovaj je prolog "više prigodnog karaktera i napisan specijalno za izvedbu na svadbi Vlaha Držića", a za tisak u sklopu *Tirene* Držić je odabrao prvi prolog, "koji mu se opravdano činio boljim" (Torbarina). Ovdje se Obrad, koji je u međuvremenu proživio dvije godine u Dubrovniku i upoznao ga, odnosi prema neiskusnom Pribatu onako kako se Vučeta u prvom prologu odnosi prema pridošlici Obradu.

² *Nut čuda čudnijeh!* - "Pribat se, kako poslije objašnjava (st. 21-22) zatekao u raskošnoj sredini prvi put u životu pa se divi sjaju plemstva, ljepoti vladika, bogatstvu građana i samoj odjeći koju Obrad nosi pa ga zato ne može ni prepoznati." (F. Čale)

³ *uljudnijeh* - ljupkih, ugodnih

OBRAD

Što su te besjede? Ovamo pogledaj!
Tko li te dovede, zla naplato⁴, ovdje?

PRIBAT

Haj!

OBRAD

5 Ali me ne poznaš⁵, vuhvino?!

PRIBAT

Ne, brate!

OBRAD

Vlatkovića ne znaš Obrada, Pribate?!

PRIBAT

10 Ti li s' toj, Obrade, žuđeni tolikoj?
Ma tko da te sade tuj pozna, brate moj?
Kakono knez jedan u svitlih haljinah
baniš se⁶; ja, bijedan, da s' ti, nikad ne mnjah.

OBRAD

15 Gdi su dobri ljudi, dobro je tuj svako,
meu ljudmi zle čudi nî časti nikako;
a razum svakoja⁷ i uživa i vlada,
bež njega nî goja ni sreće nikada.
Tko opći⁸ s dobrima, blizu je dobra taj,
a tko opći sa zlima, slijedi ga plač i vaj.

⁴ *zla naplato* - nesrećo (možda u značenju *dužniče, neuredni platišo*)

⁵ *ne poznaš* - ne prepoznaješ

⁶ *baniš se* - oholiš se, ponašaš se poput bana

⁷ *svakoja* - svime

⁸ *tko opći* - tko se druži

Ma nu mi kaži sad: kako si uljezao?
Jeda si koje mlad⁹ za ovi pir donesao?

PRIBAT

20 Nijesam, nego sad zgodi mi se upazit
urvom¹⁰ mnogu čeljad u ovi dvor ulazit;¹¹
i takoj š njima ktjeh zajedno uljesti;¹²
ali već ne umjeh, moj brate, izljesti.¹³
Njeke godišnice¹⁴ k sebi me zovljahu,
ovake rilice nadute¹⁵ nošahu;
25 svaka njih veljaše: "Jes' li se oženio,
Vlaše kukuljaše?¹⁶ Brižan se okamenio!"
Tisknuše mnom gori¹⁷, gdje kad se ugledah,
raj mi se otvori, ter čuda gledat stah.
30 Sad, brate, Obrade, kako oni ki sve znaš,
gdje smo ovo mi sade, molju¹⁸ te, sve mi kaž'.

OBRAD

Ah, ah, ah, Pribate, sreća te je danas
dovela ovd, brate, gdi ć' imat svaku čas;
odkle ćeš pjan i sit i s punim bisaci
s blagosovom izit s mnozima junaci.
35 Svitli je stan ovoj Džula Pjorovića,¹⁹
u Gradu tolikoj počtena plemića,

⁹ *koje mlad* - što god mladi, koju mladu životinju (janje, telića ili sl.)

¹⁰ *urvom* - vrvom, žurbom

¹¹ *u ovi dvor ulazit* - vidio je kako mnogo ljudi ulazi u tu kuću, ali nije znao zašto

¹² *ktjeh ... uljesti* - ušao sam ("povučen rijekom ljudi i znatiželjom" - F. Čale)

¹³ *ali već ne umjeh, moj brate, izljesti* - zbunjeni i priprosti Pribat nije znao pronaći izlaz iz bogate palače uređene za svadbu i pune ljudi

¹⁴ *godišnice* - seoske djevojke koje su gradski gospari uzimali za sluškinje u gradu, najčešće na godinu dana, dok se ne bi udale

¹⁵ *rilice nadute* - napučena usta (njuškice)

¹⁶ *Vlaše kukuljaše* - "vjerojatno su fratra nazivali kukuljašem" (F. Čale)

¹⁷ *gori* - na gornji kat

¹⁸ *molju* - molim

¹⁹ *stan ... Džula Pjorovića* - "djeda mladenke Marije po majci, bogatog trgovca Julija Cvjetkovića koji se u Genealogiji spominje kao Giuliano de Florio Turcinovich. On više nije bio živ, jer je umro još 1548. godine, pa stoga nije tada bila održana svadba Marije i Vlaha Držića, koji je te godine s budućim tastom bio sklopio vjenčani ugovor (Marijin miraz i nasljedstvo iznosili su 50.000 dukata)." (F. Čale)

ki srebro mjeraše, Pribate, starići²⁰,
i srebrom pijaše²¹ s družinom plemići.
Unuci njegovi, junaci primili,
40 kakono knezovi šetaju u svili,
a Nika Držića²² sinovi gizdavi,
svijetla mladića u ovoj državi
od roda staroga Držića vridnijeh,
ki su mjesta ovoga kruna i čas vrh inijeh.
45 Star'ji se sad²³ ženi, komu je Vlaho ime,
ah, vitez hrabreni, pravi plemić svime!
Djevojku je danas doveo u svoj dvor,
koje sja lip obraz jak²⁴ sunce iza gor,
svijetla plemena Sinđičević kuće,²⁵
50 od davnjih vremena vridne i moguće.

PRIBAT

Ljepotâ s nebesa ja se ovdi nagledah,
ma svasma čudesa od tebe naslušah.

OBRAD

Još nijesi tretji dio²⁶, što ću ti spovidit,
ni čuo ni vidio, - čuda ćeš još vidit!

PRIBAT

55 Nut mile čeljadi, nut božje milosti!²⁷
I stari i mladi puni su radosti!

²⁰ *starići* - starićima, stâr i starići bili su u Dubrovniku mjere za žito, starić je sadržao oko 8 litara; dakle: koji je toliko bogat da je srebro mjerio starićima

²¹ *srebrom pijaše* - pio je iz srebrenih posuda

²² *Nika Držića* - dum Marinova stričevića

²³ *sad* - "o pokladama 1551. - Vlaho je, dakle, pjesnikov rođak. On je platio i prvo izdanje *Tirene* (s drugim sastavcima, pa i ovim pjesmama) tiskano te iste godine, od kojeg se nije sačuvao ni jedan primjerak." (F. Čale)

²⁴ *jak* - kao

²⁵ *Djevojku ... Sinđičević kuće* - "Mariju, kćer Stjepana Sinđičevića Aligrettija iz bogatih građanskih krugova, tada jedinicu. Vlaho se prije trebao oženiti njenom sestrom Klarom, koja je međutim umrla." (F. Čale)

²⁶ *tretji dio* - trećinu

²⁷ *nut božje milosti* - u značenju: "divota li je vidjeti!"

OBRAD

Svojta je čestita sve ovo ženika,
sve krv plemenita, ures Dubrovnika,
svijem dobrom ki sada od istoka deri²⁸
60 slove²⁹ do zapada i odkud dmu sjeveri³⁰.

PRIBAT

Odzgor je taj milos, ku, Bože, jedina
umnoži³¹ tva kripas s nebescijeh visina!
Nut lijepih vladika, nut rajske milosti!
Je li njim prilika³² u višnjoj svitlosti?

OBRAD

65 Rumena njih lica svitlosti već gore³³
neg zvizda danica u jutro vrh gore.

PRIBAT

Ljepši Bog ki stvori ljeposti tolike,
meu vilam u gori nije njima prilike.

OBRAD

70 Nevjestu pogledaj! Ne vidiš ništa ti,
gdi je sva kako raj u zlatu viditi?

PRIBAT

Svitli se nje ličce meu lipim plemkami
kakono sunačce meu svitlim zvjezdami.

²⁸ *deri* - do, sve do

²⁹ *slove* - na glasu je

³⁰ *dmu sjeveri* - pušu sjeverni vjetrovi

³¹ *umnoži* - neka umnoži

³² *je li njim prilika* - ima li njima sličnih

³³ *već gore* - više, jače gore (svijetle)

OBRAD

Ljuvena i mila vidjet je u biseru
u gori jak vila pri bistru jedzeru.

PRIBAT

75 Što je nad zvjezdami u višnjoj svitlosti,
kad su ovdje među nama tolike liposti?

OBRAD

Vidiš li ovu čeljad, toliko gizdavu?
Vridnosti časte grad i svu ovu državu.³⁴

PRIBAT

80 Da ih Bog sahrani u svojoj milosti
i da ih ubrani³⁵ svakoje žalosti!
Ma, nu mi kaži sad: po čem si ovdje ti?³⁶
Odkad li si u ovi grad došao čestiti³⁷?
Ke li su svitile toj na tebi haljine?
Haljinam, brate moj, a i obraz prosine;
85 drugi si viditi, ži mi³⁸ ljubav tvoja!

OBRAD

Nemoj se čuditi, - sve ti ću kazat ja.
U vrime od poklad onomlani³⁹ dođoh
u lijepi ovi grad i Vučetu⁴⁰ nađoh, -

³⁴ *vridnosti časte ...* - po svojim vrijednostima su na čast gradu i cijelom kraju

³⁵ *ubrani* - obrani, sačuva od

³⁶ "Poslije konvencionalne pohvale mladencima, pirnicima, vladikama, uglednicima Dubrovnika, slijedi, kao i u prvom prologu *Tireni*, dulji odlomak posvećen samom pjesniku, s aluzijom na otpore neprijatelja njegovu talentu i na prvu izvedbu djela po lošem vremenu." (F. Čale)

³⁷ *čestiti* - sretni, bogati

³⁸ *ži mi* - neka mi živi, živjela

³⁹ *onomlani* - "prije dvije godine, o pokladama 1549, točnije izm. 15. veljače i 5. ožujka. Ova druga, pak, predstava, prema Kolendiću, najvjerojatnije se održala u nedjelju 11. siječnja 1551. a priredila ju je diletantska družina u kojoj su bili mladi drugovi Vlaha Držića." (F. Čale). Međutim, na naslovnoj stranici nedavno pronađenog prvog tiskanog izdanja *Tirene* navedeno je da je izvedena godinu dana ranije, 1548.

⁴⁰ *Vučeta* - Obrad i Vučeta govorili su prolog u prvoj izvedbi

90 ako znaš Vukčića, - odavna ja ga znah, -
 od koga mladića čuda se naslušah
 a nagledah većih. Pribate, odtada
 dijelit se ne umih⁴¹ iz ovoga grada.⁴²
 Kaza mi⁴³, brate moj, u rijeci kraj gore⁴⁴
 od vila čudo toj, ko'e se izrit ne more,
 95 ko'e vidjet otidoh, ma ja ne vjerovah.
 Ali tuj kad pridoh, u raju se ugledah!
 Tuj vidjeh prolitje gdi vodi tihi dan
 i gdi blazni cvitje da ide zemlje van;⁴⁵
 a ptice razlike odsvud žuberahu,
 100 regbi tuj kraj rike lito pripijevahu;
 sva narav veselje odasvud kazaše⁴⁶,
 a gorko dreselje nadalek stojaše.
 Tuj vidjeh njeku vil prisvitla uresa
 ke⁴⁷ sjaše obraz bil jak sunce s nebesa,
 105 gdi dipli izbrane⁴⁸ dariva Držiću
 od riječkih vil strane⁴⁹ veleći mladiću:
 "Tebi se hraniše dipli ove samomu
 ke mnozi želiše u lugu ovomu;
 uzmi ih, ter odsad kraj rike na travi
 110 Dubrovnik slavni grad svireći⁵⁰ proslavi,
 Apolo⁵¹ da se i njim odsada pogizda
 gradovi jak inim ki slovu vrh zvizda".
 Vazam ih⁵² mladić tî nače⁵³ t' mi, brate moj,
 tuj u nje⁵⁴ sviriti u njeki tolikoj,
 115 Obrade, medan glas, da moju dušu tad
 obujmi veća slas, ner se izrit može ikad;

⁴¹ *dijelit se ne umih* - ne mogoh (ne znah) se rastati

⁴² "Ostao je dakle u Dubrovniku pa je zato sada toliko iskusan da Pribata može obavijestiti o svemu što je piscu stalo da publika čuje." (F. Čale)

⁴³ *kaza mi* - Vučeta

⁴⁴ *u rijeci kraj gore* - U Rijeci dubrovačkoj, "boravištu muza dubrovačkih pjesnika" poput antičkog Helikona (F. Čale)

⁴⁵ *gdi blazni ...* - kako mami, privlači cvijeće da nikne (proljeće)

⁴⁶ *kazaše* - pokazivaše, odavaše

⁴⁷ *ke* - kojoj, od koje

⁴⁸ *dipli izbrane* - prenes: pjesnički dar

⁴⁹ *od riječkih vil strane* - u ime vila iz Rijeke dubrovačke

⁵⁰ *svireći* - pišući poeziju

⁵¹ *Apolo* - Apolon, starogrčki bog sunca, pjesništva i glazbe

⁵² *vazam ih* - uzevši ih (diple)

⁵³ *nače* - poče, započe

⁵⁴ *u nje* - u njih

120 tuj tiho prolitje od slasti bijesniješe,⁵⁵
 komu lipo cvitje zlati pram resiješe.
 Vrativ se ja gradu, taj čuda spovijedah
 i staru i mladu i koga susrijetah;
 ali se, brate moj, mnozi mnoh rugahu;
 "Istina nije toj, Vlašiću!" veljahu,
 "Držića svi znamo pobolje nego ti,
 125 priko mora tamo⁵⁶ ki uči sviriti,
 komu se raspuknu sviraoca učeći,
 a grlo zamuknu, u Gradu hoteći
 s spjevaoci boljima glasom se natjecat,
 visok glas tko ne ima, s kojim ga nî spijevat!"
 Ma kad on dođe⁵⁷, pak i poče sviriti,
 130 tuj, kako manen, svak ide ga sliditi.⁵⁸
 A mene darivat počeše vlastele⁵⁹
 i na njih⁶⁰ službu zvat i ljubiti vele;
 istini⁶¹ er taj glas donio bijeh iz rike,
 od Grada ki je čas i bit će uvike.
 135 Ključe mi ončas da od krčme Bojković,
 ke držim i sada, i Martin Šumičić⁶²,
 komu ovdi sad služim na piru šurinu⁶³
 kruh, larad⁶⁴, - vladam svim, a kuplju⁶⁵ se u vinu;
 er toga Držića ljube ti vlastele
 140 kako sve mladića ljubežljiva vele.
 Onomlani⁶⁶ u pjesni pripijeva Ljubmira⁶⁷
 i vile ljubezni i divjač⁶⁸ satira;

⁵⁵ *slas ... bijesniješe* - "nebeski dar Apolona, odnosno muza, u pjesniku izaziva nadahnuće, stanje svojevrsne stvaralačke mahnitosti, "furor poeticus", a to platonističko učenje Držić više puta izražava ovakvim slikama projicirajući osjećaje u krajolik" (F. Čale)

⁵⁶ *priko mora tamo* - u Italiji

⁵⁷ *kad on dođe* - kad se on vratio (iz Italije)

⁵⁸ *kako manen, svak ide ga sliditi* - kao mahnit svak za njim ide

⁵⁹ *A mene darivat počeše vlastele ...* - Obrad objašnjava kako je ostao u Dubrovniku, u službi vlastele

⁶⁰ *njih* - njihovu, svoju

⁶¹ *istini* - istiniti

⁶² *Martin Šumičić* - suprug lijepa Fjore, koja je umrla mlada 1549. godine; tim povodom, Držić je o njoj napisao dvije pjesme (Pjesan 21. i 22.)

⁶³ *šurinu* - Vlaho Držić je šura Martinu Šumičiću, koji se poslije Fjorine smrti oženio Vlahovom sestrom Dživom

⁶⁴ *larad* - slanina

⁶⁵ *kuplju* - kupam

⁶⁶ *onomlani* - prije dvije godine

⁶⁷ *Ljubmira* - glavnog junaka *Tirene*

⁶⁸ *divjač* - divljina, surovost

145 ma vjetri ne daše ništa čut⁶⁹, brate moj!
Sjever odtud dmaše usiono tolikoj,
da srca pucahu od studeni i mraza,
ter ljudi bježahu smrtnoga poraza⁷⁰.
Tim hoće Ljubmira pripijevat i danas
sega slavna pira na poštenje i na čas.

PRIBAT

150 Ah, čuda, Bože moj, kojih se naslušah!
Ovdi li 'e dubje⁷¹ ovoj uzraslo?

OBRAD

Ah, ah, ah!
Nu hodi sa mnome! Sada ćeš sve znati.

PRIBAT

Ne mogu s tobome neg dobro imati.

OBRAD

Jesti ćeš tjih slasti kijeh vijeku⁷² nijesi io⁷³,
plovaćeš⁷⁴ u masti.

PRIBAT

Višnji Bog hvaljen bio!

⁶⁹ *ma vjetri ne daše ništa čut ...* - bio je siječanj, te je jaka bura omela predstavu na prostoru pred Kneževim dvorom, stihovi se nisu mogli čuti i publika je otišla

⁷⁰ *smrtnoga poraza* - od smrtne pogibelji

⁷¹ *dubje* - stabla koja predstavljaju scenografiju, a Pribat se kao priprosti pastir čudi kako mogu rasti u zatvorenom prostoru

⁷² *vijeku* (uz negaciju) - nikad

⁷³ *io* - jeo

⁷⁴ *plovaćeš* - plivat ćeš

RJEČNIK

ali - ili

Apolo (tal. *Apollo*) - Apolon, starogrčki i starorimski bog sunca, pjesništva i glazbe

ar - jer

arajdati (tal.) - razveseliti, obradovati

at (tal. *atto*) - čin

baniti se - oholiti se

bat (gen. *bata*) - štap, palica, batina; udarac; korak

batić - dem. od *bat* (v.)

bijes (gen. *bijesti*, ž. r.) - ludost, mahništost

bisaci - bisage

bitje - stanje

blazniti - privlačiti, mamiti; milovati

blizan - blizanac

blud - (pored običnog značenja) maženje, nježnost (prema maloj djeci)

Bneci - Mleci, Venecija

boles - bol, jad, tuga, žalost

boliti se - žaliti, biti žao

boljezan - bol, bolest

brašno - hrana, jelo

breče - pašče

brek - pas

brijeme - vrijeme

brižan, brižna - jadan, jadna (često kao uzrečica, poštapalica)

brjeme - teret, breme

caftjeti (prez. *caftim*) - cvjetati

cić - zbog, radi

ckniti, cknjeti - kasniti

čas (gen. *časti*) - čast; čašćenje

čes (gen. *česti*) - sudbina, udes

čestit - sretan, blažen, slavan, bogat, svijetao

čim - čim; dok

čtovati (prez. *čtujem*) - poštovati, gostiti

čuti - poslušati, podnositi; čuvati, paziti na što; doznati; *čuti se* - osjećati se

ć' - ćeš

da - pored danas običnih značenja još i:

a, ali, nego, već

dake - dakle

daleče - daleko

danu - dapače

deri - čak, sve do, do

dijeliti se - rastajati se

dil - dio

dil - zbog, radi; *boga dil* - boga radi

dilo - djelo; *dili* - djelima

divica - djevojka

divjač - divljaštvo, surovost, divljina

djetić - mladić, sluga

dmjeti (prez. *dmim*) - puhati; *dmaše* - puhaše

dobaviti se (čega) - steći, domoći se, doći s mukom do nečega

dobivati (prez. *dobivam*) - nadmašivati, pobjeđivati

domaća - žena, supruga

domom(e) - kući, doma

domoriti - dosaditi

dosle - do sada

dotrudnjeti - dosaditi, dotužiti

dreseliti - žalostiti se, tugovati

dreselje - žalost, tuga

dreseo - žalostan

drug - muž

družiti s kim - biti, drugovati s kim

društvo - društvo, prijateljstvo

dub - stablo, hrast

dubje - stabla, hrastova šuma

dvadesti - dvadeset

dvaes - dvadeset

dvaš - dva puta

dvići (prez. *dvignem*) - dignuti, skinuti

dvignuti - ustati; *dvignuti se* - otići

dvizati - dizati

dzora - zora

Džove (tal. *Giove*) - Jupiter, vrhovni starorimski bog

er - jer; da, kao da, budući da

godišnica - seoske djevojke koje su gradski gospari uzimali za sluškinje u gradu, najčešće na godinu dana, dok se ne bi udale

godište - godina

goj - izobilje; spokoj, mir, uživanje, radost

gori - gore

gorušt - goruć, vruć

gračka - građanka

greb - grob

grem, greš, gre... - v. *gresti*

gresti (prez. *gredem* i *grem*) - ići

grinja - moljac, grizlica, mana, slabost, grijeh; *grinje tresti* - govoriti zlo; *druzih*

grinje tresti - ogovarati koga

grlo - vrat

grub - ružan, zao, loš, nevaljao

grubši - komp. od *grub* (v.)

har - zahvalnost, milost; dar, korist; *na*

har - na dar

hitar - mudar; vrijedan, pametan

hitati - hvatati, loviti

hladenac - izvor, vrelo, studenac

hoć' - hoćeš

hode - idući, hodajući

hotjeti - htjeti; *hotjeti dobro komu* - voljeti koga; *vele se hoće* - mnogo treba, mnogo se traži

hraniti - čuvati; uzdržavati; hraniti

hro, hrl - hitar

hud - zao

hudoba - vrag

humiljeno - ponizno

inako - drugačije

indje - drugdje

ishoditi - izlaziti; postajati

iskati (prez. *ištem*) - tražiti, pitati; *iskati*

od nekoga - propitivati se, pitati za koga

ispliti (prez. *isplijem*) - isplivati; izvući se

istarati se - doživjeti starost

istin - pravi, istinit

istoč - istok

istom - samo, tek

iti - ići

itkor - itko

izbran - odličan, svijetao, ugledan

iziti (prez. *izidem*) - izaći, pojaviti se, popeti se

iznoriti - izroniti

izriti - iskazati, izreći

jâd - otrov

jadovan - otrovan; jadan

jak, jakino - kao

jalovica - mlada krava što još nije bila steona

javi - na javi, zbilja

jeda - eda, da, da li, zar

jur, jure - već

kako - kao; kako

kami - kamen

kao - kako, kao da

kazati - pokazati; *kazati se* - pokazati se, činiti se, pretvarati se

kigodi - tkogod; netko, ponetko

kmecki - seljački

kô - kako; koje

koli - koliko

kom - kad, netom, čim

kon - kod

koripiti - čupati, vaditi

kozokrađica - kradljivac koza

kril - krilo; okrilje, zaštita
kripos - vrlina, snaga, ljekovita moć (o travama)
krjepak - jak, moćan
krostoj - stoga, zato
ktjeti - htjeti
kudi - kuda
kukuljaš - onaj tko nosi kukuljicu
Kupido - bog ljubavi, Eros, Amor
kus - komad; zalogaj

lačan - gladan
larad (gen. *larda*, tal. *lardo*) - slanin
las (gen. *lasti*) - udobnost; nerad
lasan - lak
ličiti - liječiti
lipos - ljepota
lipsati - umanjiti se, nestati

ljepos - ljepota
ljevše - ljepše
Ljubav - Amor, bog ljubavi
ljuben - ljubljen, mio
ljubežljiv - drag, mio
ljubi - ljuba, draga
ljut - hrid, litica

ma - ali
mâ - moja
maganja (tal. *magagna*) - ludov, tko nije pri pameti (kao psovka)
mahnit - luđak, mahnitac
maj - uzvik: zaista, baš
manen - mahnit
mani - zaludu, uzalud
mao - malen
Marte - Mars, starorimski bog rata (prema tal.)
menije - meni
metati (prez. *mećem*) - bacati
meu - među
mladica - mlada žena
mlačahat - mlačahan
mniiti - misliti
mnokrat - mnogo puta
morebit - možda
moz (gen. *mozga*) - mozak, pamet

mraka - *zla mraka* - nešto; "neki vrug"
mučati - šutjeti

načeti - početi, započeti
načiniti - napraviti; popraviti; prirediti
nadiljati - nadarivati, obdarivati
nahoditi - nalaziti
najbrže - smjesta, odmah
najliše - osobito, najviše
najvoće - najviše
nakazan - strašilo, utvara; napast
nalip (tal.) - otrov
napas - napasnik; vrug
napisan - namazan, naličen (od *napisati*)
napraviti - popraviti, dotjerati
naredan - naređen, uređen, lijep, prikladan; gotov, spreman
našadči - našavši
natrtati - nabasati, nagaziti
neć' - nećeš
neg - nego
neharan - nezahvalan
nemoć - bolest
nemoćnik - bolesnik
nenavidos - zavist
nepokoj - nemir
ner - nego
nered - u izrazu *smrtni nered* nije posve jasno značenje; usp. *neredan*
neredan - nemio
nesvijes - ludost
nesvijestan - nerazborit, nepromišljen, bijesan
nesvis - ludost; *u nesvis* - ludo
neumjeteonstvo - neznanje (isp. *umjetelan, umjeteonstvo*)
nî - nije
nidan (ž. r. *nidna*) - nijedan (nijedna)
nigdir - nigdje; nikad; nikako
ništar - ništa, nimalo; *za ništar* - ni za što
ništor, ništo - ništa
nitkor, nitkore - nitko
noćnica - noćna sablast
noriti - roniti
nut, nuti - nu, gle, vidi

nje - njezin (njezina, njezino); njih
njih - njihov (njihova, njihovo)

obeseliti - obradovati
obići - razgledati (pored običnog značenja)
objaviti - pokazati (pored običnog značenja)
objednom - zajedno, u jedan put, odjednom
oblahšati - olakšati, ublažiti
obtjecati - okolo trčati, oprčavati
obtući - obići (potucajući se), objijati
očas (gen. *očasti*) - rep, zadnjica
oći (prez. *ođem*) - ostaviti; imperativ:
ohaj - ostavi
odkle - otkad, otkako; odakle
odkriti - razotkriti, raskrinkati; *odkriti se* - odati se, očitovati se
odlučiti - odrediti, namijeniti (pored običnog značenja)
odmjena - pomoć (u radu)
odpraviti - uputiti
odrijeti se (prez. *oderem*) - oderati se, izgrepsti se
odveće - odviše
odždeniti (prez. *odžednim*) - odagnati
ođem, ođeš, ođe - v. *oći*
ohaj - v. *oći*
ohajati - ostaviti, zapustiti
ohoditi - ostaviti (usp. *oći*)
oholas - oholost
ončas - odmah
ondi - onamo
oni - onaj
onomlani - preklani, prije dvije godine
onuđ - dalje
općiti - držati se; običavati
Orfeo (prema tal.) - Orfej, grč. mitski pjevač
oriti - razarati, razvaljivati
osao - magarac
ostajati (od čega) - ostavljati što, napuštati što
ostinuti - ohladnjeti
ošao - otišao, ostavio (particip od *oći*, v.)
otajna - skrovite stvari, tajne

otiti (prez. *otidem*) - otići
otmanski - osmanski, turski
oto - eto
otresti se - razabrati se, doći k sebi, opametiti se
ovakoj - ovako
ovi - ovaj
ovo - evo
oznobiti - opaliti; učiniti da što ozebe, ubiti studenju; ozlijediti

pak - poslije, opet, zatim
pečiti - ugristi
peset - pedeset
petsat - pet stotina
pismo - rukopis (spis rukom pisan a ne tiskan)
pítati - tražiti, moliti
pjesanca - pjesma
pjesnivac - pjesnik
pjestovati - njegovati, maziti, milovati
pjeti (prez. *pojem*) - pjevati; pjevati misu
plah - plašljiv; brz, hitar
plemić - ugledan čovjek, čovjek plemenitih svojstava
plemka - dobra djevojka; žena plemenita roda
plod - rod, sjeme
plovati - plivati
pošten - ugledan, dostojan, poštovan
podirati - derati, cijepati
podoban - dostojan, vrijedan, prikladan, sposoban, dobar
pogoditi - ugoditi
pogrditi - porugati, osramotiti
pojmiti - *pojmiti dušu* - odahnuti
pokli - pošto, nakon što, jer, budući da, dok, kad
pokojan - miran
pokoli - v. *pokli*
pokriti - zatajiti, sakriti, prikriti (pored običnog značenja)
polipsati - poginuti, umrijeti
pomiliti (koga) - smilovati se (kome)
popijevati - pjevuckati
potlačiti - uništiti, pogubiti
poznati - spoznati, uvidjeti; smatrati,

priznati
pozirati (prez. *pozirim*) - pogledati, ugledati
prašati - pitati, upitati
praviti - govoriti, pripovijedati
pražiti - pržiti, paliti, žeći
prc - uzvik od prdjeti
prem - premda; upravo, baš, doista, osobito, sasvim, zaista i sl.
prî - prije
pribiti (prez. *pribudem*) - koristiti
priblaziti - primamiti
prid - pred
pridati, pridavati - predati, predavati;
pridati se - predati se
pride - prije
prijati - uživati; primiti
prijek, prik - nenadan, nagao
prikladan - sličan
priklono - ponizno, smjerno
priklonstvo - poniznost, smjernost
prilika - lik, obličje; sličnost, usporedba;
biti kome prilika - biti nalik, biti jednak kome
primagati - nadjačavati, pobjeđivati; sklanjati
primoći (prez. *primožem*) - nadvladati, nadjačati, skloniti (v. *primagati*)
prinemoći se, prinemagati se - onesvijestiti se
pripasti se - prepasti se, prestrašiti se
pripijevati (koga ili što) - pjevajući slaviti nekoga ili nešto
pristati - prestati
pristavnica - sluga, sluškinja
priti (prez. *pridem*) - doći
pritka - kolac što se pritiče na lozu, motka
prizrzati - prevrnuti, oboriti
prizreti se, prizirati se - pričinjati se, priviđati se
prješa (tal. *prescia*) - žurba, sila; *na prješšu, s prješšom* - brzo, žurno
prješno (tal.) - žurno, brzo (v. *prješša*)
probaviti - prokuhati; obuzdati bijes
proć - prema, protiv
prolog - uvod u komediju; glumac koji ga govori

prositi - zahtijevati; *razlog prosi* - razum traži, razumno je
puhati (prez. *pušem* i *puham*) - loviti ptice (pored običnog značenja)
pustoš - nevolja, razuzdanost, raspuštenost, razuzdana osoba
putačce - od milja za djevojku; dem. od *puce*

rad - radostan, veseo
rasčiniti, rasčinjati - uništiti, uništavati
razgovor - utjeha, nada, spas; radost, slast; šala, zabava (pored drugih značenja)
razlik - različit
razlog - razbor, razumnost; račun, obračun; *imati razlog* - imati pravo; *razlog je* - pravo je
razložiti - umovati, razlozima dokazivati
razmirje - raskid mira, boj, rat
reći (prez. *rečem* i *reknem*) - obećati (pored drugih značenja); *reći se blažen* - nazvati se blaženim, sretnim
remeta (tal. *eremita*) - pustinjač, redovnik, isposnik
Rijeka - Rijeka dubrovačka, Ombla
rijeti (prez. *rečem*) - reći
rilica - gubica, njuškica
riti (prez. *rečem*) - reći
ručiti (prez. *ručim*) - zaručiti (pružanjem ruke obećati), čvrsto obećati

sabljusti (prez. *sabljudem*) - sačuvati, zaštititi, obraniti
sadružiti - združiti; *s kim družbu sadružiti* - vezati se s kim
saj, sa, se - ovaj, taj (ova, ta; ovo, to)
samiriti - umiriti, pomiriti
satvoriti - pretvoriti
scjena - vrijednost, cijena
scijeniti - cijeniti, poštovati; smatrati, držati
sčekati - dočekati
se - v. *saj*
sej - v. *saj*
sega - toga, ovoga; v. *saj*

shraniti - sačuvati, očuvati
sijeh - tih
sion - silan, moćan
siti (prez. *sidem*) - sići
sjedinao - sijed
sjemo - ovamo
sjeta - nesretnik
sjetan - tužan, nesretan, jadan, bijedan
skićna - skitnica
skniti, sknjeti - kasniti (usp. *ckniti*)
skroveno - kriomice
slana - mraz
slavic - slavuj
slišati - slušati
sloboditi - oslobađati, izbavljati, rješavati, spasiti
sloviti, slovjeti - biti slavan, proslaviti se, imati dobar glas
služica - sluga, službenik
smanje - drugačije; *nije mi se moglo smanje* - nisam mogao drugačije
smeća - smutnja, nered; svađa; nesreća
smičljen - izmišljen
smiriti - zadovoljiti, namiriti, ugoditi kome
smišljati - imati u misli, misliti na koga, zamišljati (pored običnog značenja)
spomena - uspomena
spovidjeti (prez. *spovijem*) - pripovjediti, opisati
spraviti se - spremi se
srčan - bliz srcu, drag, mio; brižljiv, revan, vatren; srdit, gnjevan
stan - pored danas uobičajenih značenja: rod, obitelj; boravište; služba (djevojke godišnice)
stánje - stan
stâr (mlet. *staro*) - posuda kojom se mjeri žito i sl., odnosno mjerna jedinica za žito
starić - dem. od *stâr* (v.), žitna mjera
stati - boraviti, prebivati, stanovati, biti
stati se - sastati se
stégnuti - nagnati, natjerati, potaknuti, pritisnuti
stinuti - mrznuti, ohladiti se
stratiti - uništiti, upropastiti; potrošiti
straviti - opčarati, začarati
stražica - čuvar, zaštitnik

stril - strijela
struka - vrsta
stučiti se - sastati se, udružiti se
sumnjati - sumnjati, slutiti, misliti, suditi
sužan - zaslužjen, zarobljen
svasma - sasma, posve, potpuno
svis - svijest
svita - tkanina, odjeća, sukno
svitati - svijetliti, sjati
svjet - savjet
svoj - njegov
svrh (čega) - o (čemu)
svrha - kraj, konac
svršeno - potpuno, sasvim

školj (tal.) - otok, otočić, greben
štap - podrška, potpora (pored običnog značenja)
štogodi - nešto, štogod

tač - tako
tadi - taj, onaj
tamaša (tal. *tamascia*) - šala; veseljak
tamašiti - šaliti se (v. *tamaša*)
tamnos - tajanstvenost, čarobna moć
tanac - ples, igra
tanačac - dem. od *tanac* (v.)
tančati - tanjiti (npr. obrve)
tančiti - razglabati; *odviše tančiti* - cje-pidlačiti
tebije - tebi
tej - te
ter, tere - a, pak
tî - taj
tijek - trk; *tijekom iti* - trčati
tijem, tim - zato, stoga
tiriti (prez. *tirim*) - tjerati, goniti, proganjati
tisknuti - potisnuti, izgurati
tja - ča, odavle, dalje
tjelica - stražnjica, zadnjica
tkati - *tkan(a) sebe* - čovjek svoje vrste, neobičan, čudan čovjek, usp. *sebetkan*
tkogodi - tkogod, netko
toli - tako
tolik - toliko
tonot - zamka, mreža

trajati - provoditi, živjeti (pored običnog značenja)
tratiti - trošiti; *tratiti strile* - izbacivati strijele
trijeba - potreba, nužda; *trijeba je* - potrebno je
trjeska - buka, vika, galama
trkač - tobolac, tulac
trud - 1. guba; 2. napor, muka
tuga - nevolja (pored običnog značenja)
tužica - tuga
tvoriti - kriviti

ubraniti (čega) - obraniti, sačuvati od čega
ufan - pouzdan, vjeran
uhiliti - ožalostiti, ucviliti; upropastiti, prevariti
ukazati - pokazati, otkriti
uljesti - ući; upustiti se u što
uljudan - ljubak, ugodan
umrli - smrtan
upaziti - opaziti, vidjeti
upiti (prez. *upijem* i *upim*) - vapiti, zativati pomoć
upliti (prez. *uplijem*) - uplivati
oporavljati se - oporavljati se, dolaziti k sebi
ures - ljepota
uresan - lijep, krasan
usilan (gen. *usiona*) - silan, silovit, jak, moćan
usilos - sila, potreba
usilovati - prisiljavati
usion - v. *usilan*
uskositi - izgrditi, ogovoriti
uspitati - zatražiti
usprizreti se - prividjeti se (usp. *prizirati*)
uvrci (prez. *uvržem*) - uvući, ući, uljesti
uvrgnuti - v. *uvrci*
uza - uže
uzma - sablast, prikaza; uzetost; tajanstvena moć
uzmnožan - moćan, slavan, plemenit

vaj - jad; uzvik: jao!
vas - sav
vazam, vazamši - uzevši
ve - rječica s najrazličitijim značenjima: li, ded, daj, baš
večer - navečer
već, veće - više
većekrat - višeput, često
vedaš - bezvrijedan čovjek, starež, rđa
vidjenje - obličje, vid, prilika
vidjeti - pokušati, probati (pored običnog značenja); *vidjeti se* - činiti se
viditi (prez. *vim*) - znati
viđu - vidim
vijeku - uvijek; uz negaciju: nikad
vik - uvijek; uz negaciju: nikad
vil - vila
vim - znam (v. *viditi*)
vjera - zaruke (pored običnog značenja);
dati vjeru - zaručiti se
vladika - vlastelinka, plemkinja
vlah - pastir, seljak
vlaški - seljački, pastirski, koji se odnosi na *vlahu* (v.); talijanski
voh - uzvik: o
vragut - cigli; *vragut bat* - ni koraka;
vragut kus - nimalo, nikako
vratiti se - doći k sebi, osvijestiti se
vrh, vrhu - iznad, ponad; na; o
vrijediti - ranjavati, ozljeđivati
vrknuti - frknuti, odletjeti, skočiti
vuhvina - varalica, lukavac

zabiti (prez. *zabudem*) - zaboraviti
zač - zašto; jer
zadosti - dosta; *biti zadosti* - biti dovoljno, moći
zagledati - opaziti, pogledati
zamirati - promatrati, uočiti
zašadči - zašavši
zapinati - postavljati zamke
zdati (prez. *zdâm*) - sazdati, stvoriti
združiti - postići, dobiti, steći, spojiti
zelenca - zelenilo biljaka
zgar - odozgo
zgleđati - ugledati, vidjeti
zgor - odozgor

zlamenje - obilježje, znak

zlat - zlatan

zled - ozljeda, rana

zločestvo - nevaljalstvo, zloća

zlotvor - zločin

zvirenje - zvijeri

želud - žir

žî - živ; *žî mi* - živio mi, živjela mi; *žî mi*

t', *žî m' t'*, *žî n' t'* - živio mi ti, živjela mi

ti; *žî t' ja* - živ ti bio ja; sve u značenju:

tako mi; bogme

živo - stado, blago, životinje

žuberiti - žamoriti; cvrkutati